

Eino Leino

*KOLME LÄHTI
KAKSI PALASI*

*Minerva O.y.
Helsinki*

KOLME LÄHTI,
KAKSI PALASI

E I N O L E I N O

KOLME LÄHTI,
KAKSI PALASI

TARINA KIELTOLAIN SUOMESTA

KUSTANNUSLIIKE MINERVA OY.
H E L S I N K I

RIIHIMÄEN KIRJAPAINO OY. 1926.

S I S Ä L L Y S.

	Siv.
I. Antti Puuhaara	7
II. Tilinpäätös	11
III. Ystävälliset kylänmiehet	16
IV. Suomalainen sauna	22
V. Kummitus	25
VI. Yleinen käsirysy	28
VII. Ihmeellinen uni	33
VIII. Kova kohmelo	41
IX. Päänparantelu	46
X. Huolestuneet rouvat	49
XI. Hupaiset herrat	53
XII. Etsintä	58
XIII. Naaraus	66
XIV. Himmeitä huhuja	71
XV. Vapaaehtoiset salapoliisit	78
XVI. Tuhannen riemun ravintola	83
XVII. Pommi	90
XVIII. Yleinen mielipide	95
XIX. Korkea oikeus	103
XX. Augur Asklepios	107
XXI. Ruumiin-avaus	113
XXII. Ratkaisu	117

I.

ANTTI PUUHAARA.

— Se tämmää, se tämmää, se tämmää sitenkin!

Liikemies Antti Puuhaara teki jokasyksyistä tilinpäätöstään.

Se oli samalla katsausta taaksepäin ja varovaista kurkistelua eteenpäin. Yhteen vetoa menneen kesän voitoista ja tappioista sekä likimääräistä suunnittelua niiden pohjalta vastaisen talven varalle.

Tarkkana, määrätietoisena liikemiehenä hän tahtoi nimittäin jo edeltäkäs in edes osapuilleen tietää, mitä hän voi uskaltaa, mitä ei, ja mitkä varmat tai vähemmän varmat tulokset hänelle saattoivat olla siitä seurauksena.

Liikemies Antti Puuhaara oli oman voiman mies. Hän tahtoi seisoa omilla jaloillaan.

Tyhjin käsin hän oli uransa alottanut. Omalla utteruudellaan ja yritteliäisyydellään hän oli

vuosien vieriessä kohonnut paikkakuntansa pomoksi ja sen merkitsevimmäksi puutavarakauppiaaksi.

Tiilitehdas, laivanvarustus ja vihdoin jauhoja tukkukauppa olivat siitä kuin kypsät hedelmät hänen syliinsä pudonneet.

Hänen omaisuutensa laskettiin nyt jo miljoonissa. Mutta koviakin aikoja kokeneena olivat rahallinen riippumattomuus ja siitä kumpuava henkilökohtainen itsenäisyys käyneet hänelle kultaakin kalliimmiksi.

Etenkin pankeista, noista aina voitonhaluisista, aina omanhyödyn pyyteisistä, aina toisen housuilla tuleen istuvista vääristä ystävistä, hän oli jo nuorena pannut päähänsä pysyä mahdollisimman irrallaan. Sillä kuinka olikaan käynyt niin monen hänen tuttavansa liikemiehen, joka niiltä apua etsien oli niihin hädän hetkellä turvautunut?

Kuperkeikan he olivat tehneet. Häpeään ja kurjuuteen he olivat perheineen ja koko huonekuntineen kuupertuneet.

Ja jos he joskus parhaassa tapauksessa olivat päässeetkin sieltä esille ponnistautumaan, niin harvoin enää oman pöytänsä ääreen, vaan toisen tiskin taa, joka sekin oli jo sillävälin saat-

tanut moneen kertaan vaihtaa omistajaansa. Kyvykkäimmät heistä taas olivat kaupparatsujen haihattelevaa, silokuorista, mutta ontto-sisältöistä laumaa lisänneet.

Kuinka olivat pankit y. m. julkiset rahalaitokset näihin niiden silmien edessä alituisesti toistuviin murhenäytelmiin suhtautuneet?

Eivätkö aivan kylmästi ja tunteettomasti? Vai eivätkö ne olleet myös suorastaan riistäneet niin monien muiden sahat ja tehtaات, liikkeet ja konepajat? Asettaneet ne muka oman asianymmärtävämmän valvontansa alle tai syösseet ne, luottonsa äkkiä mitättömiin rajoittaen tai kokonaan keskeyttäen, päästikkää vararikoon?

Hätäkö niitä sitten oli polkuhinnasta itselleen huutaa tai jatkaa niitä mahdollisimman pienen pääoman kiinnityksellä ominaan?

Ei! Niiden herrojen kanssa ei liikemies Antti Puuhaara tahtonut suurin surminkaan olla missään tekemisissä.

Mutta juuri senvuoksi oli tämäntapainen jokasyksyinen tilinteko hänen henkiselle ja aineelliselle terveydelleen tuiki välttämätön.

— Se täämää, se täämää, se täämää, se täämää sittenkin!

Riippumattomuus pankeista teki hänet myös riippumattomaksi yleisen rahatilän odottamattomista muutoksista ja heilahduksista.

Sehän oli mitä yksinkertaisinta. Markkinain kiristyessä oli liikettään supistettava, niiden väljetessä taas sitä laajennettava ja kehitettävä.

Pääasia vain, että pysyi aikansa tasalla, ei mennyt edelle eikä jäänyt liian paljon jälkeen siitä.

Nuo olivat liikemies Antti Puuhaaran tukevan ja maltillisen ammattikatsomuksen pääasialliset periaatteet.

Menestys, joka niin runsaasti oli tullut hänen osakseen, teki kaiken muun todistelun niihin nähden tarpeettomaksi.

II.

TILINPÄÄTÖS.

Liikemies Antti Puuhaara ei ollut mikään näppärä numeroherra.

Paitsi kiertokoulua ja pakollista rippikoulua hän ei ollut nuorempana eikä vanhempanakaan sen enemmän opillisen sivistyksen koukeroisia polkuja taivaltanut.

Elämän koulu oli ollut hänen pääasiallinen opinahjonsa. Eikä sen aineisiin ollut kuulunut kaksinkertainen italialainen, yhtä vähän kuin amerikalainenkaan kirjanpito.

Mutta poikkeuksellisen muistinsa ja erinomaisen liikemiesvaistonsa avulla hän saattoi pitää kuitenkin silmällä erilaiset, eivätkä enää suinkaan vallan vähäpätöiset, teolliset ja kaupalliset yrityksensä.

Vielä vähemmän hän oli mikään tottunut kirjoitusmies.

Että hän ylimalkaan voi näin muutamassa tunnissa suoriutua edes likipitäen tehtävästä, joka joltakin toiselta olisi vaatinut päiviä, ehkä viikkojakin, oli mahdollista, yllämainitut myötäsyntyneet liikemies-ominaisuudetkin lukuunottaen, ainoastaan suomalaisen sisun ja skotlantilaisen whiskyn avulla, joita kumpaakin oli hartaudella ja hellittämättömällä huolenpidolla viljeltävä.

Mutta hän sulkeutuikin tuota ratkaisevaa taistelua varten omaan konttoriinsa, sen varsinaisen vastaanottoajan päätyttyä.

Telkesi ovet, sulki puhelimen, sytytti sähkön ja laski alas akkunaverhot. Nyt oli konttori hänen linnansa ja hän itse kuningas valtakunnassaan.

Eikä hän mennyt kotiinsa edes päiväliselle.

Tilasi vain vierelleen paksun voileipäpaketin ja olutkorin palanpainimeksi. Riisui takkinsa, terotti lyijykynänsä, avasi muistikirjansa ja pani kaiken varmuuden vuoksi taskukellonsa eräälle pöydänkulmalle.

Näin varustettuna hän kävi konttorikirjojensa kimppuun.

Hiki päässä, tukka tuulessa hän huutoi, konsa heittäytyen hetkeksi nahkasohvalleen, konsa karaten taas konttorituolinsa korkeuteen.

Näkyi, että hän ei ajatellut vain aivoillaan, vaan koko ruumiillaan. Siksi raappasi hän aina välillä myös korvallistaan tai jäi pää käden varassa tyhjään avaruuteen tuijottamaan.

Seivästi kaksi haaleaa, harhailevaa silmää jälleen papereihinsa, veti kulmakarvansa syviin ryppyihin, nojasi kyynärpäät polviinsa ja leuka-pielet nyrkkeihinsä, jähmettyen äkkiä jäisen järjen ja vääjäämättömän vallanhimon esihistorialliseksi kauhunkuvaksi.

Paukautti taas kämmenen pulpettiinsa, niin että kynät ja muut kirjoitustarpeet tanssahtelivat. Tämä merkitsi uutta toimeen tarttumista.

Totisesti hän näytti jo kauempaakin katsoen mieheltä, jonka kanssa oli paras olla leikkimättä.

Ja niin olikin, milloin hän taisteli kotinsa ja kotilietensä puolesta, vasten pahaa maailmaa, joka hetki hetkeltä ja murene murenelta tahtoi hävittää kaiken sen, minkä hän itselleen iloksi, omaisilleen onneksi ja isänmaalleen katoamattomaksi kunniaksi oli hellittämättömällä, itse-

pintaisella elämänotteellaan kohtalon sokeilta voimilta valloittanut.

Eikä sillä hyvä.

Olihan se myöskin taistelua hänen oman sisäisen itsenäisyytensä ja ulkopuolisen vapautensa puolesta, johon nähden jos mihinkään, pitävät paikkansa erään viisaan miehen sanat, että vapaus on jotakin, joka on päivittäin uudesti valloitettava.

Tosin hän tiesi jo edeltäkäsikin tuosta taistelosta voittajana suoriutuvansa. Tuo varmuus johtui siitä yksinkertaisesta syystä, että hän ei ylimalkaan ottanut lukuun mitään mahdollisuuksiakaan joutua tappiolle.

Kuinka hän olisi muuta voinutkaan?

Olisihan se ollut samaa kuin kieltää oma henkinen keskipisteensä, joka hänelle oli häikäilemättömän uskaltajan, voittajan ja valloittajan.

Mutta se vaati paljon vettä, paljon whiskyä, paljon numeroita ja paljon hikihelmiä.

Lopuksi lepäili hän kuitenkin konttorihuoneensa nahkasohvalla vielä paitahihhasillaankin vahvasti puuskuttaen, turpeita sikaritupakan sauhuja ilmaan pöllähytellen ja nauttien sanomattomasti voitostaan.

— Se tää, se tää, se tää sitten-
kin!

Oli jo aika avata puhelin ja asettua yhtey-
teen muun maailman kanssa.

III.

YSTÄVÄLLISET KYLÄNMIEHET.

Vain hänen lähimmät ystävänsä, kahden suomalaisen suurliikkeen edustajat Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen tiesivät tästä hänen jokasyksyisestä tilinteostaan, vieläpä sen päivästä ja hetkestäkin, joka aina sattui yhteen heillekin sopivan iltapuhteen kanssa.

Puhelinkilahdus, ovikellon helähdys, ja he olivat pian kaikki kolme koolla Antti Puuhaaran konttorihuoneustossa.

— Se lutviutuu, virkahti isäntä leveänä ja pyyleväänä vastaanottaen vieraitaan.

— Tietysti, hymyili hyväntahtoisesti vankterä Kalle Kankainen. Mikäs siinä seinustaisi?

— Tietysti lutviutuu, muhoili laiha, pitkäkaulainen, mutta teräväsilmainen Pekka Rautiainen. Uskokaa, mitä tahdotte, mutta kyllä tästä sellainen talvi tulee, että harva liikemies sen voikin sanoa ensi keväänä kirjanpidostaan.

— Ka, eihän sentään ruveta paholaista seinälle maalaamaan, lohdutti isäntä. Otetaan ennemmin tästä pieni täräys.

Pian he istuivat alituisesti täyttyvien ja tyhjentyvien whisky lasien ääressä ja tuumivat yleistä tilannetta.

Eihän se sentään niin pilkkopimeä ollut kuin monet heidän yhteisistä liiketuttavistaan olivat taipuvaiset sitä kuvittelemaan.

Tietysti oli käteisen rahan tarve maassa tuntuva, pankit nuivia, asiakkaat epävarmoja. Mutta täällä pohjoisessa pyöri kuitenkin vielä penni, puu kulki, villakangas kului ja rautabetongia kysyttiin.

Kaikki nuo monet pääkaupunkilaiset kauhuhuhut ensi talvena odotettavissa olevista jymyromahduksista olivat arvatenkin vahvasti väritettyjä, elleivät ehkä suoranaudessa keinottelutarkoituksessa irtipäästettyjä.

Kalle Kankainen se oli, joka leveistä leukapielistään päästi esille tuon kaikinpuolin todennäköisen olettamuksen.

Se levitti ympärilleen yleistä tyytyväisyyttä.

— Kippis, sanoi Antti Puuhaara. Tuikku murheeseen!

— Kippis, vahvisti Pekka Rautiainen. On se sentään kummallista, että ne susilistit eivät pankkiherroja vihaa. Nehän ne sentään pahimmat verenimijät ovat.

— Joopa joo, vahvisti Antti Puuhaara omalla, pankeista riippumattomalla arvovallallaan. Nehän ne juuri ovat oikeita juutalaisia. Mutta juutalaiskeksintöähän se taitaa olla koko susilismikin.

— Niinkuin vekselit ja kristin-uskokin, kuuluu joku hengen kaupungin katupoika joskus sanoneen, pisti Kalle Kankainen siihen piloillaan.

Antti Puuhaara ei sallinut mielellään tehdävän pilaa kristin-uskosta. Se ikäänkuin loukkasi hänen kaikin puolin yhteiskuntaa-säilyttävää sydäntään.

— Mutta oletteko te kuullut sen Manta Huuskon viimeisestä hullutuksesta? heitti hän puheen väliin.

— No, mikä se on? tiedustelivat toiset heti uteliaina.

— Hän on haastanut ystävämme kauppias Tiirikaisen oikeuteen väkisinmakaamisesta avioliiton lupauksella.

Äänekäs naurunhohotus palkitsi kertojaa.

— Kuinka sanoitkaan? kysyi varmuuden vuoksi Kalle Kankainen. Väikisinmakaamisesta?

— Avioliiton lupauksella, totesi Pekka Rautiainen. Saavat siitä työtä lakijuristit.

— Kun eivät vain langettaisi miestä kaksinnaimisesta! jatkoi Antti Puuhaara pilantekoaan. Silloin hän ei varmastikaan suoriudu seikasta ilman kuritushuonetta.

— Pitäisi pitää astiansa pyhydessä, huokasi tekopyhästi Kalle Kankainen.

— Asiantuntijapa sitä sanookin, pisti kärkevästi Pekka Rautiainen.

Kalle Kankainen kirosi navakasti.

Jotakin samantapaista oli hänellekin sattunut joskus. Mutta hän oli viisaana miehenä sen aina hoitanut kaikkivaltiaan rahan voimalla jo ennen kuin asia toki oli päässyt Raatihuoneen portaita ravaamaan.

Siitä oli sitäpaitsi jo paljon aikaa kulunut. Se olikin aikoja sitten unohdettu tässäkin sitkeämuistisessa yhteiskunnassa, missä muuten vuosikymmenienkin varjo saattoi hellittämättömänä kuolinpäivään saakka häilyä jonkun asianosallisen nimen yläpuolella.

Kuin yöhuuhkain, kuin ympäröivän yhteiskunnan leimamerkki.

Eikä se enää elänytkään muualla kuin juuri tässä hänen parhaassa ja läheisimmässä toveripiirissään.

— Varo itseäsi vain! hän kivahti jo sapsoon satutettuna. Jos tiukalle otetaan, saattaa täällä olla useampikin kuin yksi asiantuntija.

Juttu jatkui. Antti Puuhaara vain oli sillä aikaa käynyt merkillisen vaiteliaaksi.

Ylevä ajatus kypsyi hänen sielussaan.

Oikeastaan se oli kypsynyt joka syksy jo monta vuotta siellä ja aina yhteydessä hänen entistäkin edullisemmän tilinpäätöksensä kanssa.

Kuitenkin oli sillä aina sama uutuuden viehätyksensä.

Liikemies Antti Puuhaara oli käytännön mies, joka osasi yhdistää hupaisen hyödylliseen.

Kun kesä oli lopussa ja huvila maalla oli teljettävä, veneet katokseensa vedettävät ja puutarhakalusto samoin korjuuseen saatettava, silloin oli sangen sopivaa pyytää ystäviään ja hyviä kylänmiehiään olemaan tuossa kaikessa avullisina ja sitten tyhjentämään maljan menneen kesän kunniaksi.

Hänen suvenpäätäjäisensä olivatkin sangen suosittuja.

Niissä ei tarjottu nimittäin ainoastaan ruokaa ja juomaa, mutta myöskin suomalaista saunaa, joka oli harvinaisuus hänen kaupunkilaisvierailleen.

Niiden luku oli ennen ollut vain kolme, neljä.

Tällä kertaa hän päätti, tavallista edullisempaan tilinpäätökseensä nähden, pyytää kokonaista seitsemän heitä, ja kääntyikin kutsullaan heti kahden läsnäolevan puoleen.

— Hyvät herrat, hän sanoi, nousten hetken juhlallisuuden vuoksi oikein seisaalleen. Kun ei tässä taida pidot parata, lienee minulla kunnia kutsua teitä jonakin sopivana päivänä tulevan viikon kuluessa tuonne maalaishuvilaani Lokalammen rannalla tavallisille loppukesän talkoileni.

Ehdotus otettiin vastaan yleisellä riemastuksella.

Sovittiin päivästä ja hetkestä sekä mentiin kotiin sillä miellyttävällä tunteella, että jos oli kielletyn puun hedelmällä hiukan herkuteltukin, oli paras sittenkin vielä edessäpäin.

Siellä mitä olivat tällaiset kiitävät toimistotuokiot autioiden maalaishuvilain juhlahummauksiin verrattuina?

Ainoastaan niinkuin pienen paimenpillin ääni verrattuna suureen orkesteriin.

IV.

SUOMALAINEN SAUNA.

Vasten luuloa koittikin juhlapäivä kylmänä, tuulisena ja sateisena.

Lieneekö sitten ollut syy sysissä vai sepissä, kutsuissa vai kutsuttujen perhe-esteissä, mutta seitsemän ystävällisen kylänmiehen sijasta seurasi Antti Puuhaaraa hänen huvilalleen vain yllämainitut kaksi, Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen.

Seitsemää janoista kurkkua varten varattu runsas muonitus otettiin kuitenkin mukaan, voileipien, whiskyn ja olutkorin lisäksi kieltolakiin nektaria, sekoittamatonta pirtua, suinkaan kaupunkiin unohtamatta.

Varhain aamulla saavuttiin perille isännän moottoripurrella ja saatiin se onnellisesti laiturin päähän kiinnitetyksi.

Pian olivat veneet vedetyt katokseen, huonekalut sisälle siirretyt ja huvila teljetty huolellisesti. Iloisempi osa ohjelmaa alkoi.

Sauna pantiin lämmitä. Kiukaan kuumenemista odotellen nautittiin pirtua ja kahvia saunakamarissa.

Se juoma lämmittää ja elähyttää.

Tunnelma kohosi. Kukaan ei ollut köyhä eikä kiipeä enää.

Suurliikkeiden edustajat tunsivat itsensä vähintään niiden oikeiksi omistajiksi. Patruuna Antti Puuhaara taas oli mielestään jo kauppaneuvos, jota arvonimeä hän olikin jo tovin aikaa itselleen toivotellut.

Kerskailu antoi aihetta pilkallisiin huomautuksiin toisten puolelta. Pilkka johti riitaan, jota harvoin puuttuu suomalaisista vieraspiidoista. Siitä huolimatta jatkui kuitenkin juhlimista, kunnes kiivettiin lauteille, jonne kukin otti mukaansa täyden whiskylasin.

Lyötiin löylyä, kylvettiin, pokuleerattiin ja pistäydyttiin aina välillä saunakamariin höyrymään ja puuskuttamaan. Rakentui rauha hetkiseksi.

— Olet sinä sentään niin peijakkaan hyvä mies, sammalteli Kalle Kankainen omalla karhunkämmenellään Antti Puuhaaran kättä taipailen.

— Sitähän minä olen aina sanonut, lallatti Pekka Rautiainen häntä kaulasta halaten. Antti on mies! Pannaanko pohjaan?

— Pohjanmaan kautta!

Naukattiin melkein puhdasta whiskyä ja juotiin olutta päälle.

Antti jo hikoitteli vedet silmissä.

— Eikä minulla sen pa-pa-parempia ystäviä ole, hän vakuutteli. Ei tässä ma-ma-matoisessa maailmassa.

Kiivettiin jälleen lauteille. Otettiin oikein tulenpalava löyly ja valettiin ämpäri kylmää vettä päälle. Pistäydyttiin takaisin saunakamariin ja jatkettiin samaa uudelleen.

Syötiin, juotiin, loilotettiin ja lallatettiin.

V.

KUMMITUS.

Äkkiä ilmestyi kalpea haamu ikkunaan.

Antti Puuhaara sen ensiksi huomasi. Hänen silmäteränsä lasittuivat liikkumattomiksi.

— Näettekö? Näettekö? hän kuiskasi vahtavalla äänellä.

— Mitä? kysyivät toiset tyrmistyneinä.

— Häntä, häntä, ikkunaluukun takana, sopersi Antti Puuhaara poissa suunniltaan. Katsoakaahan toki!

Mutta haamu oli kadonnut ikkunasta. Kukaan ei nähnyt mitään.

— Eihän siellä ketään ole, väittivät toiset. Sinä hourit!

— Itse te houritte, väitti Antti Puuhaara. Minähän näin hänet näillä silmilläni.

— Minkä? Kenenkä? ihmettelivät toiset.

— Hänet, hänet, Varoittajan, kuiski Antti Puuhaara hirveän vakavana. Uskokaa pois, pojat, että se ei ole minkään hyvän edellä!

— Uskotko sinä kummituksiin? kysyi Kalle Kankainen, kumoten kurkkuunsa täyden whisky-lasin.

Pekka Rautiainen seurasi vaieten hänen esimerkkiään.

Mutta Antti Puuhaara ei ollut vielä päässyt äskeisestä mielikuvastaan. Sen vallassa hän jätti lasinsa koskematta.

— Tietysti uskon, hän sanoi. Nähnyt heitä minä en tosin ole milloinkaan, mutta kyllä kuulut. Kuinkas oli tässäkin pari vuotta sitten?

— No, kuinka? oli Pekka Rautiainen muka kiinnostuneena kysyvinään. Kerropas!

— Olimme lähteneet tänne lauantai-iltaa viettämään koko perhe. Niin, yöllä vasten maanantaita en voinut nukkua ollenkaan, sillä kuulin selvään kuin pienen lapsen itkua vinniltä pääni päältä.

— Olitko juonut paljon? kysyi asianymmärtäjän ilmeellä Pekka Rautiainen.

— Vielä mitä! Pari iltatotia vain. Eihän sitä toki enempiä vaimon ja lasten seurassa, selitti uskollinen perheenisä Antti Puuhaara.

— Pääskynen oli sinne pesänsä rakentanut, otaksui Kalle Kankainen käyden urhoollisesti käsiksi voileipään. Sen pojat tiuskuttivat.

— Vai tiuskuttivat! virkahti jo ärtyneenä Antti Puuhaara. Niinhän kuului kuin kajavan huuto huikean järven takaa. Ja kun aamulla mentiin katsomaan, niin mitäs löydettiin?

— Ai, se sikiön ruumis! muisti Pekka Rautiainen.

— Juuri niin, vahvasti Antti Puuhaara, jo mädännyt sikiön ruumis, syvälle laipiomultiin kätkekettynä. Eikä syyllisestä koskaan saatu selkoa, vaikka epäiltiinkin erästä entisen omistajan aikaista piikalikkaa.

— Kyllähän asia niin oli, jahkaili Kalle Kankainen ruokahalunsa runsaasti tyydytettyään. Mutta mitä se oikeastaan meihin kuuluu?

Sanoi, ja huuhtoi suunsa valtaisella whiskykulauksella. Eikä tahtonut jäädä jälelle Pekka Rautiainenkaan.

— Eipä mitään, virkahti hän synkkämielisesti. Tunnen vain, että minun viimeinen hetkeni on tullut, kun kummitukset ikkunasta sisälle kurkistavat. Mutta tuikku murheeseen!

Eikä hankään enää kuivin suin jäänyt.

VI.

YLEINEN KÄSIRYYS.

— On se sentään mies, tämä Antti, myönsi muuten kriittillinen Pekka Rautiainen. Kippis! Emmekähän me oikeastaan olekaan tulleet tänne kummitusjuttuja kertoilemaan.

— Joo, eipä vainkaan sitä varten, totesi Kalle Kankainen, joka heistä jo nyt oli enimmän juovuksissa.

— Mutta mitäpä varten? kysyi hieman ilkeästi Antti Puuhaara.

— Kah, kylpemään ja auttamaan sinua huvilan talvikuntoon saattamisessa, vastasi taistovalmiina Pekka Rautiainen.

— Ja juomaan minun juomiani! lisäsi päättävästi Antti Puuhaara.

Mutta sitä hänen ei olisi pitänyt sanoa. Tuskin oli tuo kunnialle käypä syytös singonnut hänen huuliltaan, kun jo Kalle Kankainen karkasi

hänen kurkkuunsa, Pekka Rautiaisen uhkaavasti jyskyttäessä hänen päätänsä vasten hönkäistä seinähirttä.

Haamu ikkunassa näyttäytyi jälleen. Mutta tällä kertaa ei kukaan joutunut häneen mitään huomiota kiinnittämään.

— Otatko sanasi takaisin, häh? kovisti vaahto suussa Kalle Kankainen.

— Senkin nappikauppias! terhenteli Pekka Rautiainen. Rupeaa tässä itseään parempia sikaneeraamaan.

Sitä ei taas hänen olisi pitänyt sanoa. Sillä samalla sai Antti Puuhaara jättiläisen voimat, pääsi irti kiristävästä otteestaan ja lykkäsi vastakkaiseen seinään vastustajansa.

— Minäkö nappikauppias! huusi hän hurjistuneena, kummassakin kädessään tyhjää whiskeypulloa heiluttaen. Mikäkö minä olen? Suurkauppias minä olen, tukkukauppias minä olen, tunnettu herroilta ja talonpojilta! Mutta mitä te olette? Virran viemiä, kosken tuomia tukkipuita, joille tapahtuu aivan liiankin suuri armo, jos minä muutan ne laudoiksi ja lankuiksi omissa sahoissani. Ottakaa sananne takaisin tai menkää helvettiin, niin totta kuin minä olen tä-

män talon isäntä! Teenpä muuten teistä vaikka faneeria tai selluloosaa.

Onneksi ei hänellä ollut tilaisuutta toteuttaa hirvittävää uhkaustaan.

Kuului kimeä kirkaisu ulkoa, näkyi ikkunalasiin painautunut kalpea hahmo, joka hävisi siinä silmänräpäyksessä. Mutta nyt olivat kaikki nähneet hänet.

Kaikki tunsivat tyrmistyvänsä ja jääksi jäähmettyvänsä.

Toinnuttuaan syöksähtivät ulos pimeään yönön Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen, toki ensin varovaisuuden vuoksi silmänsä ristittyään. Antti Puuhaara puolestaan etsi voimaa rukouksesta.

Kukaan heistä tuskin olisi ryhtynyt näihin turvallisuustoimenpiteisiin, jos olisi muistanut, että vajaan kilometrin päässä saunasta asui eräs vanha, vaappera akka, joka oli kylynkin lämmittänyt ja nyt jo kotvasen ulkoisalla odotellut, milloin häntä tarvittaisiin kaupunkilaisherroja pesemään. Mutta hänen kaukaisinkin mielikuvansa oli jo ehtinyt kokonaan haihtua noiden kolmen juomaveikon himmentyneestä aivokopasta.

Ulohtaalla olleet palasivat pian takaisin tyhjintöihin.

Kalle Kankainen vannoi ja vakuutti tosin nähneensä jonkun poiskiitävän olennon hämähärit hahmoviivat, Pekka Rautiainen taas kuullessaan ihan selvään ruojueiden ropinan pitkin rantakallioita. Mutta kun ei kumpikaan ollut kummituksille tunnusmerkillistä, ei Antti Puuhaara kuunnellut heitä sillä korvallakaan.

— Varoittaja kävi, hän sanoi juhlallisesti, täyttären samalla heidän kaikkien lasinsa piri-pinnalleen.

— Niin kävi, niin kävi, myöntelivät toisetkin. Mutta eihän tuo toki liene kieltänyt ryyppyä ottamasta.

— Eipä suinkaan. Kippis! Ja sovitaan pois vanhat vihat.

Juominki jatkui. Koska whisky oli lopussa, alettiin jälleen nauttia pirtua kylmän veden kanssa.

Väkevä juoma teki pian vaikutuksensa. Yksi uuvahti sinne, toinen tänne. Viimeiseksi valvoi vain huuruisen lampun liekki heittäen ympärilleen epäselvää valoa.

Valvoi toinenkin niemen kainalossa, missä tuo akka harvahammas istui yksinäisen vuo-

teensa laidalla ja kuivaili kädenselällä silmistään tunkeutuvia vetreitä vetosiaan.

Mitä hän murehti sitten?

Itkikö hän kadotettua kauneuttaan vai niitäkö hukkaan menneitä juomarahoja, joita hän oli tältä illalta itselleen toivotellut?

Yötuuli sen tietää. Kenties myöskin joku repaleisina kiitävien pilvien lomasta tuikahtava tähtisilmä, joka tämän koleaan taivaan kannelta katseli tuntemattomana maan pimeyteen.

VII.

IHMEELLINEN UNI.

Mutta tuona kohtalokkaana yönä näki mökin akka harvahammas ihmeellisen unen, joka painajaisen tavoin tärisytti koko hänen sielullisen olentonsa ja jota hän ei suurin surminkaan tahtonut edes myöhemmin kertoa kenellekään.

Kuin käsittämättömänä rangaistuksena niistä epämääräisistä kauhunkuvista, jotka hän äsken oli Antti Puuhaaran ja hänen toveriensa epäjärjestyneissä sieluissa herättänyt, hän oli nyt oikea kummitus olevinaan ja kurkistavinaan kolmannen kerran samasta saunakamarin ikkunasta, josta hän pari kertaa aikaisemmin oli vielä elävänä ihmisenä tuon tutun maailman menoa sen sisällä arvioinut.

Nyt hän oli kyöpeli, yökyöpeli. Siksi saattoi hän ei ainoastaan nähdä ulkopuoliset oliot ja esineet, vaan myöskin kuulla heidän sisäiset

sydämenlyöntinsä ja aivojensa kehräävät ajatukset.

Hän näki Antti Puuhaaran heräävän lautallaan. Tätä oli aluksi mahtavasti naurattanut.

Eilinen hutikka ei ollut vielä haihtunut hänestä. Siksi oli koko maailma paistanut hänen silmiinsä vallan ruusunpunaiselta. Elämä oli ollut silkkiä, ihmiset samettia hänelle. Ja hän oli helähtänyt hyvillä mielin laulamaan:

»Tukkipoika se lautallansa
on kuin vesilintu,
heijuu, minä laulan vaan
ja on kuin vesilintu — —

Pitkät saappaat jalassa
ja remmihihnakintut,
heijuu, minä laulan vaan
ja remmihihnakintut.«

Sitten hän oli äkkiä tullut hyvin totiseksi. Ympärillä olevien toverien kuorsaus oli kuulostanut hänen korviinsa kuin sahojen surinalta. Hän oli tuon vaikutelman ponnahuttamana kiipaissut kiireesti istualleen ja jäänyt toviksi aikaa siihen silmät harrillaan, pää käsiin, käsivarret kiinteästi kyynärpäitten varaan painettuina:

— Mitäs nyt on tehtävä?

Toiset kuorsanneet hänen kupeillaan.

Turhaan pullonkauloja pudisteltuaan hän oli turvautunut siihen vierasvaraiseen ajatukseen, että tuonne jo niin pätevin juhlamenoin teljettyyn huvilaan oli kuitenkin jäänyt joku koske-maton konjakkipullon puolikas, ikäänkuin muistoksi menneistä kesistä ja tervetuliaisiksi uusien alkamisesta.

Tuumasta toimeen.

Hän hyppäsi sitä etsimään. Mutta yhtä turhaan! Pullo oli jo avattu ja sen sisältö tyhjenetty, ennen kuin hän oli tullut edes tajuihinsa, kuinka ja kenen käden kautta tuo kaikki oli tapahtunut.

Hän palasi takaisin perus-asemiinsa. Mutta koko hänen sielullinen olemuksensa kiehui ja kihisi.

— Pitävät minua ehkä, ajatteli hän, huonona isäntänä vielä. Ja minäkö, Antti Puuhaara, olisin tänne kutsunut parhaat ystäväni ja kylänmieheni heidän kanssaan iloitakseni ja nauttiakseni omien vuositilieni näyttämästä voittotuloksesta?

Antti Puuhaara oli todellakin aina ollut vie-

rasvarainen mies. Siksi loukkasi häntä syvästi jo mokoma epäluulokin.

— Mutta eikö siellä siis ole, tiuskasi hän ajatuksissaan, sitä ainoata aamuryppyä edes?

Ei ollut.

Antti Puuhaara heitti omankin puolitäyden lasinsa kiukaalle. Se kohahti ja tuli takaisin parina kolmena kuin juuri häntä varten varattuna hajuvaikutuksena hänen sieraimiinsa.

— Sepä nyt on ihme ja kummal! hän ajatteli.

Hän etsi esille avaimensa, meni vielä kerran ylähuvilaansa, aukaisi ovet ja kaapit, kaikki samalla toivottomalla lopputuloksella.

Päätti murhata puolen ihmiskuntaa, mutta tunsu välillä vaistomaisesti, että silloin ei olisi jäljellä enää sitä toistakaan, johon hän oman onnellisen itsesäilytysviettinsä voimasta havaitsi halkinaisesti kuuluvansa.

— Noh, eipä ole kaukana kaupunkikaan! hän ajatteli. Pistäydynpä sinne ja tuonpa sieltä muknani tinamiittilatingin, niin että heräävät ja räjähtävät ilmaan nämäkin.

Eikä tässä miekkoisessa mielialassa voinut olla jälleen lauluksi laajentumatta:

»Tukkipoika se lautallansa
on niin iso herra,

heijuu, minä laulan vaan,
ja on niin iso herra.

Kultakello taskussa
ja vitjat viisinkerran,
heijuu, minä laulan vaan
ja vitjat viisinkerran.«

Ja kerran jälleen alkuun päästyään, kenpä olisi voinut, varsinkaan ei Antti Puuhaara, olla räikeästi kurkkuaan rämähyttämättä:

»Tukkipoika se lautallansa
on niin soma, sorja,
heijuu, minä laulan vaan,
ja on niin soma, sorja.

Eikä hänen tarvitse olla
talonpojan orja,
heijuu, minä laulan vaan,
ja talonpojan orja.«

Mutta siinä tulikin tenkkapoo eteen. Antti Puuhaara lupasi hakata kuoliaaksi sen, joka luulisi häntä epävierasvaraiseksi isännäksi.

— Ja mitä heissä on vikaa sitäpaitsi? hän ajatteli sillä välin mitä ihmis-ystävällisimmän vieraistaan. Eikös tässä ole tämä minun rakas

kumppanini ja jo vuosikausia vanha toverini Kalle Kankainen? Keneltä minä saan parempaa ja tiiviimpää villakangasta koko kaupungissa?

Olihan mahdollon muuta ajatellakaan.

Hänen silmänsä vettyivät. Jos hän ne jälleen jähmetytti kohti toista seuratoveriaan, ei se ainakaan ollut hänen syynsä.

— Ja tämä tässä, hän ajatteli, onhan se ilmielävä Pekka Rautiainen. Keneltä parempaa petonkia? En mistään, en kerralla sanoen mistään. Minä teen tuon tempun. Lähden kaupunkiin, näkyy tuulikin viriävän, vastatuuli kyläkin, mutta hyvien ystäväni vuoksi voinhan senkin soutaa.

Eikähän siinä ollutkaan enempää kuin joku kilometri yli lahden. Siitä taas saman verran jalkapatikassa matkaa siihen kaupunkiin, missä myös Antti Puuhaaran sahat y. m. teknilliset laitokset olivat.

Hyvä juttu.

Antti Puuhaaralla ei koskaan päätös ollut kaukana teosta ollut.

Jalan toisen jätti kenkimättä, toista ei. Mutta tupsuniekan urheilupaitansa hän heitti vieläkin kytevään kiukaan hiillokseen ja puukeutui puhtaisiin. Näin hän oli vaistomaisesti

valmis siinä kaupungissa esiintymään, jonka kallisarvoinen napa hän oli ja jossa häntä perehensä, pensoimensa kaiketä jo nyt odottivat.

— Tuon, mitä on tuotavaa, hän ajatteli. Hyvä juttu.

Riensi veneelleen, lykkäsi sen lainehille, huomasi vasta sen etutelijolle astuttuaan, että tapinreikä takanapäin oli jäänyt auki ja että yötuuli oli yltynyt myrskyksi.

Hän sousi, hän sousi. Hän sousi kuin hengen edestä, mutta vene ei mennyt eteenpäin niin merkkiäkään.

— Mikä p-le sitä pitää? hän huusi. Vete-hinenkö?

Vastasi Vetehinen. Lakkipäät laineet löivät, kaikista hänen vastaponnisteluistaan huolimatta, purren takaisin miltei alkulaituriin asti. Siinä sen alikokka painui, ylikokka kohosi, jäi viimeiseksi vain myrskyn myllertämien vesivuorien ylle Antti Puuhaaran laajentunut pää, joka lauloi:

»Huhtikuussa ne parhaat poiat
tukkijoelle astuu,

siellä ne saappaat likoaa
ja housunpultit kastuu.«

Sitten hänkin upposi vetten syvyyteen.

Mutta kyöveli, yökyöveli, joka kaiken tämän oli ihmeellisessä unessaan nähnyt, heräsi takaisin tähän etanaiseen elämään kylmässä hiessä ja paita märkänä niinkuin painajainen itse olisi hänellä ratsastanut.

Mitäkö hän ajatteli?

Ei mitään. Ei kerrassa mitään. Tunsi itsensä vain syntiseksi, syylliseksi ja kurjaksi, jonka siinä silmänräpäyksessä oli taivaallisen ylkänsä ylenkatseelliseen huomioon vedottava.

VIII.

KOVA KOHMELO.

Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen heräsivät vasta myöhään seuraavan päivän iltapuolella.

Edellinen heistä heräsi ensimmäisenä. Nakasi kumpaakin kättään ja räpäytti silmäluomiaan.

— Hohoi, ohoi! haukotteli hän. Onko täällä joku?

Käsi sattui Pekka Rautiaisen turvattomaan naamatauluun. Kuului tyytymätön örähdys ja eräänlaista epämääräistä liikettä niinkuin joku aikoi kääntää kylkeään.

Mutta sitä nautintoa ei Kalle Kankainen enää sallinut hänelle.

— Ei, älä hiidessä nuku enää! hän äystäsi, käyden kiivaasti toista kiinni kaulukseen. Kello on jo paljon tai vähän, mitä olleekaan. Ja mikähän viikonpäiväkin tänään lie?

— Lempo sen tietäköön, virkahti otsaansa hieroen Pekka Rautiainen. Mutta minusta tämä tuntuu hyvin maanantain makuiselta.

— Ole vaiti, oikaisi Kalle Kankainen häntä. Torstainahan me tultiin tänne.

— Lie sitten perjantai tai lauantai, myönteli sopuisasti Pekka Rautiainen.

— Taikka sunnuntai, aprikoi Kalle Kankainen. Minusta tuntuu kuin olisin koko viikon nukkunut. Mutta noustava tästä kaikesti on, jos mieli meidän ollenkaan vielä tänä iltana ehtiä kaupunkiin.

— Ainakin minun kohdaltani se on helpommin sanottu kuin tehty, ähkäisi Pekka Rautiainen.

Kohottautuivat he kuitenkin istumaan. Pää painoi kuin lyijy ja koko maailma maistui tahmean kalanmaksaöljyn makuiselta. Näkivät he kuitenkin lähellään puolitäyden olutkorin, avasivat kiireesti pari pulloa ja heittivät niiden sisällyksen pahasti kurahtelevaan suolistoonsa.

Pöydälle oli jäänyt myös joitakin voileipiä eilisestä. Niiden ja oluen avulla he uskalsivat jo nousta seisomaan.

— Tässäpä ryyppy hyvää tekisi, tuumi Kalle Kankainen, heittäen etsiskelevän katseen ympärilleen.

— Ei ole ryyppyä, totesi alakuloisena Pekka Rautiainen. Tuossa töröttävät vain tyhjät whisky- ja pirtupullot.

— Ehkäpä siellä pullonpohjassa hilkkaisee vielä jotakin, virkahti turhille toiveilleen antautuva Kalle Kankainen.

— Pari tippaa vain, joista tuskin on kahden jakoa, sanoi talttuneesti Pekka Rautiainen, hultjutellen sentään nekin varmuuden vuoksi puolitäyteen olutlasiinsa. Taisi tulla eilen vähän liikaakin nautituksi.

— Taisi tulla, säesti alistuneena Kalle Kankainenkin. Ihmisen pitäisi aina muistaa varata itselleen sovelias aamutuikku.

— Niin pitäisi, myönsi murhemielisenä Pekka Rautiainen. Mutta kuka sen muistaa? En minä ainakaan.

— Enkä minä, vahvisti Kalle Kankainen synkällä vakaumuksella.

Vielä voileivän haukattuaan ja heitettyään päälle lasin olutta palanpainimeksi, he jäivät hervottomina ja silmät harrilla saunakamarin lautsoilta lattiaan tuijottamaan. Seurasi hetken sammunut vaitiolo.

— Etoo niin pahasti sisuksissa, puhkesi vih-

doin Pekka Rautiainen vavahtelevia vaikutuksiaan purkamaan. Minulla on niin huono maha.

— Oijoi, älä puhukaan! oihkaisi Kalle Kankainen tuskallisesti. Mitä on sinun mahasi minun mahani rinnalla? On kuin olisin kissapiirakan syönyt.

— Entäs minä sitten? koetti Pekka Rautiainen turhaan hänessä edes jonkinlaista toverillista säälintunnetta herättää. Niin on kuin kihisevälle kiukaalle heittäisin olutta kipostani.

— Ja minä niinkuin seulalla tulipaloon vettä kantaisin, väitti Kalle Kankainen.

— Mutta minulla on ruumiissani kuin kymmenentuhatta kirppua, joista jokaisella on suu selkoselällään ja jotka kaikki huutavat yhteen ääneen: viinaa!

— Ja minulla suussani kuin yhtä monta sittisontiaista, selitti sylkäisten Pekka Rautiainen.

Jälleen he jäivät synkkämielisinä ja silmät tapilla eteensä tuijottamaan.

— Mutta nyt, nyt se tulee minulta ylös, kiivahti Pekka Rautiainen, nousten paikaltaan huomattavasti kalvaneena.

— Ja nyt, nyt se menee minulta alas, virkahti Kalle Kankainen, tarraten kiinni housunkaulukseensa.

Samalla kiirehtivät he saunan seinustalle selät kyyryssä ja vatsat käppyrässä. Siinä kumpikin keventäytyttyään he kotvasen huohottivat raskaasti ja pyyhkivät hikihelmiä kuumentapaisesti tykyttäviltä kulmaluiltaan.

Nyt vasta he tunsivat itsensä raukeiksi ja voimattomiksi.

— Jos koettaisi nyt, pysykö olut sisällä, ehdotti Kalle Kankainen epätoivoisesti.

— Eiköhän uinti nyt hyvää tekisi? penäsi vastaan Pekka Rautiainen. Taikka jos lämmitäisi uudelleen saunan?

— Älä herran nimessä! hätääntyi Kalle Kankainen, osaksi omasta puolestaankin. Tulemme silloin aivan löylynlyömiksi.

— Saattaa niin olla, arveli miettivästi Pekka Rautiainen. Huuhdomme sitten suumme vain oluella ja tuumimme, mitä meidän nyt on tekeminen.

Tehtiin niin. Karauteltiin kurkkujaan oluella ja yritettiin panna jo tupakaksikin.

Mutta ei maistunut vielä jumalanvilja.

IX.

PÄÄNPARANTELU.

— Noh, noh, nyt! Näetkö? kuiskasi äkkiä Kalle Kankainen saunakamarin ikkunaan peukalollaan osoittaen. Varoittaja!

— Mikä p-ttä? Rupeatko sinäkin täällä näkyjä näkemään? ärähti jo muutenkin ärtyneen Pekka Rautiaisen ääni.

— Ei, ei, kuiski salaperäisesti Kalle Kankainen. Sht! Etkö näe? Se varoittaja!

— Missä?

— Tuolla, tuolla ikkunan puolessa.

Pekka Rautiainen peitti kasvonsa kauhistuneena. Mutta Kalle Kankainen tirkisteli tirkistelemästäkin päästyä — eikä nähnyt mitään.

Akka oli hetkeksi ikkunan taa lyykistynyt. Siitä hän meni kotiinsa kiittäen jumalia, ettei toki mitään pahempaa ollut hänen hyville herroilleen tapahtunut

Eihän niihin ollut aina painajaisiinkaan pahasti luottamista.

Mutta Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen rupesivat nyt todenteolla tuumittelemaan, kuinka he pääsisivät läikkyvämmille lähteille kaupunkiin.

Sinne oli lyhyintä tietäkin noin 4—5 kilometriä, eikä sitä vastatuulella, joka nyt päivemmällä yhä vain kehitteli keuhkojaan, kukaan oikea ihminen olisi jaksanut soutaa enää.

Mutta kun neuvon miehet ovat liikkeessä, ervät puutu keinotkaan.

— Täällä tuntuu olevan joku hevonen haassa, esitteli Kalle Kankainen. Katsos, jos minä nousen sen selkään ja sinä pitelet hänestä kiinni, niin saamme hyvät lähtöpassit!

— Sinä olet liian raskas hevosen kannettavaksi, väitti närkästyneenä Pekka Rautiainen. Parempi, jos annat pässin puskea itseäsi eteenpäin.

Ties kuinka heidän sanakiistansa olisi päätynytäkään, elleivät he olisi vihdoin muistaneet, että tuolla lahden poukamassa oli talo, josta he ehkä isännän suosiollisella luvalla saattoivat saada kyydin kaupunkiin.

Niin tapahtui. Mutta sensijaan, että he olisivat menneet koteihinsa, he ajoivat suoraan Kalle Kankaisen konttoriin.

Täällä oli päänparannusta. He syventyivät hartaasti ja uskollisesti tehtäväänsä.

Ja tuli ehtoosta ja aamusta kolmas päivä.

X.

HUOLESTUNEET ROUVAT.

Sillä aikaa olivat heidän arvoisat aviopuolisonsa asettuneet keskenään puhelinyhteyteen.

— Pingeli, pingeli, pingeli, kilisi Kalle Kankaisen kotipuhelin. Onko se Helmi? Tämä on Tellu, Tellu Rautiainen. Minun mieheni ei ole palannut, mutta onko sinun miehesi palannut?

— Minun mieheni ei ole palannut, helisi vastaan metallinen nais-ääni.

Seurasi hetken hiljaisuus.

— Mutta missä he sitten mahtavat myyröstää?

— Me etsimme!

Se tuli lyhyesti ja päättävästi. Ja sitä vahvisti toinen yhtä tarmokas tahdonpurkaus.

— Vaikka kahden kallion lomasta minä ainakin omani etsin. Mutta pysykäämme puhelinyhteydessä.

4 — *Kolme lähti, kaksi palasi.*

Pingeli, pingeli, pingeli. Se kulki läpi kaupungin kuin hullun varsan hirnunta.

Viisaat rouvat panivat parin tuokion perästä jälleen pänsä yhteen.

— Ne ovat sinun miehesi konttorissa, väitti varmasti rouva Rautiainen.

— Se on mahdotonta, sieltä ei vastata, torjui tuon kunnialle käyvän syytöksen yhtä energisesti rouva Kankainen. Mutta ehkä he ovat sinun miehesi konttorissa?

Rouva Rautiainen olisi voinut vastata tuohon myrkylliseen kysymykseen yhtä käärmeellisesti. Mutta yhteinen levottomuus taittoi tällä kertaa kärjen hänen jo kielen päästä pyrkivältä vastahyökkäykseltään.

— Sepä nyt on ihme ja kumma! hän tyytyi vain huokaisemaan. Niitä miehiä, niitä miehiä...

— Mutta ehkä he ovat vieläkin sillä saunaretkellään, pälkähti äkkiä rouva Kankaisen päähän.

— Selkäsaunan he tarvitsisivat, virkahti rouva Rautiainen ähmissään. Mutta on parasta, että me lähdemme molemmat sinne.

— Se on liian pitkä kävelymatkaksi, esteli rouva Kankainen epätoivoisena. Olkoot, missä.

ovat, minun puolestani. Ja he tulevat suuruudenhulluiksi, jos he huomaavat, että me alamme hyppiä heidän perästään.

— Saatat olla hyvinkin oikeassa siinä, myönsi miettiväisenä rouva Rautiainen. Mutta eihän meidän sovi heitä sinnekään jättää. Kuka ties kuinka turvattomassa tilassa heidät tapaammekaan.

— Täydessä seilissä tietystikin, arveli asianymmärtävästi rouva Kankainen. Minä en lähde. Mutta sen pahempi ainakin minun miehelleni jälkeinpäin.

— Ole hupsimatta! katkaisi leikillisesti hänen vastaväitteensä rouva Rautiainen. Minä tunnen korpraali Långin. Hänellä on moottori, ja jos hän on kotona, hän vie meidät sinne siinä silmänräpäyksessä.

— Se on toinen asia, muutti heti mielensä rouva Kankainen. Minä tulen.

Korpraali Lång oli kotoisalla. Hän otti asian vakavasti.

— Silminnähtävästi on tässä ihmishenkiä kysymyksessä, arveli hän. Kolme kaupungin tunnettua liikemiestä kadoksissa, jo vuorokausimääriä kateissa, eikä kukaan tiedä heistä mitään. Sehän on kantaali! Meidän yksinkertainen in-

himillinen velvollisuutemme on ottaa tarkka selko asiasta.

Mentiin saunalle. Siellä ei ollut ketään.

Korpraali Lång otti asian aina vakavammin.

— Suojeluskunta on hälyytettävä, hän sanoi. Vähemmästäkin se on hälyytetty. Emme voi lainata kaupungin neljää enää elossa olevaa poliisia tätä tarkoitusta varten, sillä kuka silloin pitäisi huolta nopeasti kasvavan yhteiskuntamme turvallisuudesta.

Hänen tahtonsa tapahtui. Lähdettiin miehin ja naisin noita niin salaperäisellä tavalla kadonneita etsimään.

XI.

HUPAISET HERRAT.

Kaiken tämän hälinän aikana istuivat sen aikaansaajat Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen hyvällä omallatunnolla ja aina vain paranevalla terveydellä edellisen konttorissa ja kertoivat mukavia kaskuja entisiltä kaupparatsun ajoilta. Maistelivat, maistelivat, mutta varovasti, sillä he olivat vakavasti päättäneet olla juomatta itseään tälläkertaa juovuksiin.

— Tämä saa nyt riittää taas täksi kertaa, lausui pontevasti Pekka Rautiainen. Eikähän meillä ole enempiään tilaisuuttakaan, sillä minun laskujeni mukaan nyt on sunnuntai. Enkä minä omasta puolestani pidä koskaan vapaamaanaita.

— Peukaloa päälle, virkahti vilkkaasti Kalle Kankainen. Ei sovi meidän yhteiskunnalliselle arvollemme tulla kotiin tuusanmullikkoina.

Mutta olipa hyvä, että tämä päivä sittenkin oli sunnuntai.

— Kuinka niin? kysyi Pekka Rautiainen yksikantaan ja kumosi reippaasti lasinsa sisällyksen kurkkuunsa.

Kalle Kankainen seurasi hänen esimerkkiään.

— Olenkin tässä jo pitemmän aikaa ihmeteltyt, sanoi hän, tätä hirvittävää hiljaisuutta meidän ympärillämme. Ei kilise puhelin, ei helise ovikello. Ja kuitenkin on paras konttori-aika. Jos tämä arkipäivänä tapahtuisi, niin kinttaani minä löisin.

— Vararikkohan siitä kenelle hyvänsä tulisi, huudahti jo tuota ajatustakin kauhistuen Pekka Rautiainen. Mutta ole huoleti, tänään on sunnuntai. Sitäpaitsi on puhelin kiinni vielä. Enköhän minä avaisi sitä?

— Älä hiidessä! torjui ehdotuksen hätäisesti Kalle Kankainen. Sattuisi vielä eukko soittamaan. Parempi jos teemme yhden kylmän ryyryn vielä ja putitamme tiehemme iltahämärässä.

— Siitä minä pidän, laski leikkiään Pekka Rautiainen. Kesäjuopottelu on nyt kuitenkin auttamattomasti lopussa.

— Siispä on aika alkaa talvijuopotteluun, yhtyi pilaan Kalle Kankainen. Mutta kohtuus on minunkin mielestäni paras.

— »Kerran viikossa ja viikon viiftillä«, niin-
kuin siitä asiasta autuaasti edesmennyt Iikka
Sakarainen lisalmelta sanoi, vahvasti yllämai-
nittua totuutta vakavasti Pekka Rautiainen.
Malja hänen muistolleen.

— Malja! julisti juhlallisesti Kalle Kankai-
nenkin. Mutta me juomme sen seisoomme,
sillä siinä meni hyvä toveri meiltä.

— Kunnan kumppani hän oli, säesti vilpittä-
mästi Pekka Rautiainen. Aina sydän ja lomssa
avoinna. Ei jättänyt ystävää hätään, vaan päästi
minutkin monesta pätkästä.

— Niinkuin minutkin, virkahti vavahtavalla
äänellä Kalle Kankainen. Eipä sillä, että hän ei
olisi omaansa takaisin saanut, sillä eihän kukaan
hänen vanhoista tovereistaan voinut olla hänelle
velkaansa takaisin maksamatta.

— Enkä minä ymmärrä, jatkoi Pekka Rau-
tiainen, kuinka hänen sittenkin saattoi käydä
niin surullisesti. Teepäs ensin tuntuva vaillinki
edustamasi liikkeen varoissa ja ammupas sitten
kuula otsaasi! Hyvät tulothan hänellä oli.

— Ei tuloissa eikä miehessä mitään vikaa,

varmisti Kalle Kankainen. Mutta minä pelkään, että siihen tuli väliin joku nainen . . .

— Joku leipäsusi? kysyi kiinnostuneena Pekka Rautiainen.

— Jotakin sentapaista, lausui Kalle Kankainen päättään nyykähyttäen. Kumpikaan heistä ei toistaan oikein rakastanut. Lienee ollut joku yhteisen hutikan haira. Mutta nainen painoi päälle . . .

— Mies rupesi toden teolla juomaan, selitti Pekka Rautiainen. Silloinkin kun minä hänet viimeksi näin, hän ei ollut pitkään aikaan selvää päivää nähnyt.

— Arvaa sen, huomautti Kalle Kankainen asian-yymmärtävästi. Eihän sitä sellaista kestä. Pieni pohmelo vain ja nappi otsaan. Sen pituinen se.

— Sen levyinen, sen syvyinenkin, sanoi filosofisesti Pekka Rautiainen. Säälä hyvää miestä. Mutta sellainen se on kaupparatsun elämä, täynnä vaaroja ja vastuksia.

— On se vähän niinkuin partaveitsen terällä kulkemista, päätti Kalle Kankainen hiukan surumielisesti. Mutta tehdäänpäs sentään vielä pieni tuikku murheeseen.

He olivat nyt juoneet aivan selviksi itsensä. Ja he vaipuivat mietiskelemään elämänkohtaloita, joiden tapaiset, joskaan eivät aivan samassa muodossa, olivat joskus kumpaaakin heistä heidän kaupparatsukautenaan läheltä koskettaneet.

He olivat nyt käyneet läpi kaikki järkevän ja mallikelpoisen päänparantelun asteet. Alotaneet hupaisista jutuista, kohonneet niistä korkeampaan mahtiponteen, tulleet tunteellisiksi ja avartuneet myöskin muiden ihmisten traagillisia kohtaloita käsittäviksi.

He olivat nyt valmiit kotiinsa lähtemään.

He tekivätkin sen tyynesti ja rauhallisesti niinkuin uskollisen päivätyön päätettyään. Hyvästelivät toisensa ja erosivat eri tahoilleen syvästi tunnetulla kiitollisuudella kaiken hyvän antajaa kohtaan, joka oli sallinut heille tukevamman ja sopusointuisemman luonnonlaadun kuin poloiselle Iikka Sakaraiselle.

XII.

ETSINTÄ.

Korpraali Lång johdatti järkiperäisesti joukkoaan.

Hän jakoi sen varmuuden vuoksi kahteen yhtä suureen osaan, joista toisen piti mennä maitse, toisen meritse ja molempien yhtyä yhteistoimintaan tapaturmapaikalla Antti Puuhaaran saunarannassa.

Itse hän johdatti ratsain maajoukkuetta. Tutkittiin jokainen pensas ja puunjuuri ilman että ilmeni mitään epäluulon alaista. Tultiin taloon Lokalahden pohjukassa ja kuultiin siellä, että kaksi noista kolmesta oli jo joku päivä sitten ottanut hevosen sieltä ja jatkanut matkaansa kaupunkiin.

— Jahhah, sanoi korpraali Lång miettivästi. Näyttää siltä kuin heidän jälkiään olisi kaupungista tai sen lähimmästä ympäristöstä etsittävä.

Mutta kolmas on vielä kateissa. Hänet on löydettävä.

Jatkettiin matkaa Antti Puuhaaran kesähuvilalle. Tavattiin myöskin ennen mainittu eukkoriepu omasta mökistään eräitä kivenheittoja retken päämäärästä. Otettiin hänet ensin tarakan ja seikkaperäisen tutkimuksen alaiseksi.

— Tiedätkö mitään asiaan kuuluvaa? kysyi korpraali Lång ankarasti häneltä.

— Mihin asiaan? tiedusteli eukko.

— Älä kielastele! Tarkoitan luonnollisesti liikemies Antti Puuhaaran salaperäistä katoamista.

— Herra siunatkoon! Onko hän kadonnut? Eukko vaipui rahille lääpästyksissään.

Hänen kaamea unensa muistui mieleen hänelle. Mutta kun hän rupesi siitä puhumaan, keskeytti korpraali Lång hänet jälleen päättävästi.

— Älä lörpöttele! hän sanoi. Onpa se omituista, että tästä sinun lähimmästä naapuruudestasi katoaa mies, ilman että sinulla on siitä vähintäkään aavistusta.

Eukko vannoi ja vakuutti kivenkovaan, ettei hän siitä tiennyt mitään. Mutta kun hän korpraalin yhä kiihtyvistä kiristyksestä tuli siihen

käsitykseen, että hänen välttämättä oli tiedettävä jotakin, hän ryhtyi laajalti kuvailemaan yöllisiä näkyjään ja uniaan, sotkien ne raamatunlauseilla ja omilla päivittelevillä mielenpurauksillaan niin, että mikä tutkintotuomari tahansa olisi julistanut höperöksi hänet.

Myöskään korpraali Lång ei ollut luotu pelkästä enkelin kärsivällisyydestä.

— Kitasi kiinni! hän ärjäsi. Akka tuntuu olevan vajajärkinen. Paras, kun heti kiirehdimme huvilalle.

Saunan alla oli vene päällään pystyssä. Tuohon odottamattomaan seikkaan kiintyi nyt kaikkien huomio.

Korpraali Lång oli tottuneella sotilaallisella katseellaan heti selvillä strategisesta yleis- asemasta.

— Venehän on silminnähtävästi vedettävä heti maihin, hän sanoi. Tämähän vivahtaa yhteiskunnalliselle epäjärjestykselle. Kymmenen miestä veteen, vene ylös!

Vene nousi kuin navakan iskun saatuaan. Mutta siinä ei ollut ketään. Yleisessä tarkastuksessa huomattiin sensijaan, että tapinreikä oli auki.

— Jos joku on lähtenyt tuolla veneellä vesille, hän on hukkunut, uskalsi huomauttaa erään vakuutus-agentin leski, jota yleisesti hänen erikoiseen ennustustaitoonsa katsoen sanottiin rva Tuhkantutkijaksi.

— Kavahtakaamme itsemme kaikista ennenaikaisista johtopäätöksistä, komensi itseottamallaan diktaattorin-oikeudella korpraali Lång. Nyt saunaan !

Sieltä löytyi ääretön määrä pulloja, kolme käytettyä lasia, paljon enemmän käyttämättömiä ja tyhjä olutkori. Sitäpaitsi ruoanjätteitä ja käärepaperin palasia kaikkialta.

Pari jakkaraa oli kumossa. Kaikki todisti hävityksen kauhistusta.

— Jos tässä on joku tappelu tapahtunut, on se pantava pirtujuomien laskuun, huomautti paikallinen raittiuspoliisi, jota hänen liiallisen virka-intonsa vuoksi yleisesti kutsuttiin hra Hengenhaistajaksi.

Korpraali Lång katsoi myrkyllisesti häneen.

— Me emme voi vielä sanoa siitä mitään, hän oikaisi ankarasti puhujaa. Jakkarat ovat voineet kaatua itsestään, joku muu seura on saattanut tuoda tuon muonavaraston tänne ja sen

täällä kuluttanut. Saunan ovi on auki. Meidän tehtävämme on vain todeta tosiasiat.

Komennettuaan pois kaiken liian väen ja jätettyään sisälle vain tutkimuksen todistajiksi kaksi yllämainittua, hän katsoi heitä syvälle silmiin ja lausui painavasti:

— Tässä saunassa on tapahtunut m u r h a.

— Murha! kiljaisi kauhistuneena rva Tuhkantutkija. Murha! Olisiko se mahdollista?

Myöskin ihanteellismielinen hra Hengenhaistaja oli pyörtyä omiin housuihinsa.

— Murha! hän virkahti vavahtavalla äänellä. Kuka on murhattu siis?

— Luonnollisesti Antti Puuhaara, selitti sangen ymmärrettävällä ylemmyydellä korpraali Lång. Hänen omat kutsuvieraansa ovat hänet murhanneet.

— Sanoinhan minä sitä, sanoinhan minä sitä, voihi vesissä silmin hra Hengenhaistaja. Ne väkijuomat, ne väkijuomat!

— Mutta ruumis? uskalsi jo nyt huomauttaa rva Tuhkantutkijakin. Jos täällä on todella murhattu joku, niin täytyisihän toki löytyä ruumiis.

Korpraali Lång katsoi häneen anteeksiantavalla hyvyydellä.

— Olette oikeassa, hyvä rouva, hän sanoi. Mutta ruumis on kaikkien jälkien peittämiseksi joko kaivettu maahan tai upotettu järveen tuolla veneellä tai...

— Tai? kysyi henkeään pidättäen rva Tuhkantutkija.

— Tai poltettu tuossa saunan kiukaassa, jatkoi järkähtämättä korpraali Lång. Se onkin muuten kaikkein luultavinta.

— Poltettu! huudahti heikosti rva Tuhkantutkija. Onko sellainen mahdollista?

— Kaikki on mahdollista, sanoi korpraali Lång. Siksi on meidän sen tuhka ensin vedettävä esiin.

— Sallikaa minun! rohkeni rva Tuhkantutkija ujosti huomauttaa.

— Mielelläni, hyvä rouva, virkahti kohteliaasti korpraali Lång. Teidän tunnettu ja tunnustettu ammattitaitonne tekeekin teidät siihen aivan erikoisen sopivaksi.

Kaikki tuhka vedettiin ulos uunista. Siinä ei huomattu mitään merkillistä, ainoastaan eräitä keltaisempia aines-osia, jotka rva Tuhkantutkijan mielestä näyttivät tuiki epäilyttäviltä. Hän pyysi saada niistä hyppysellisen nenäliinaansa.

— Mielelläni, virkahti siroasti kumartaen korpraali Lång ja nappasi kätevästi omaan taskuunsa pari keltaista kesäpaidan tupsua, jotka hän oli havainnut kiukaan etuosassa.

Hra Hengenhaistaja, joka sillä välin oli haisellut pulloja ja todennut niiden todellakin sisältäneen jotakin juovuttavaa juomaa pyysi saada pari rikkinäisen lasin kappaletta muistoksi tästä ainutlaatuisesta tilaisuudesta.

Siihenkin suostuttiin jalomielisesti.

— Ja nyt suu poikki! komensi korpraali Lång. Ketään ei ole pelkkien epäluulojen nojalla tuomittava. Huvilaan meillä ei ole lupa ilman rva Puuhaaraa tunkeutua. Jätämme myös huvilan lähimmän ympäristön tarkemmin tutkimatta, koska päiväkin näkyy jo painuvan laskulleen.

Tuhka vedettiin visusti takaisin kiukaaseen. Astuttiin sitten saunan ovelle ja julistettiin sen ympäri kokoontuneille kaupunkilaisille, että mitään epäluulon alaista ei ollut löytynyt, mutta asia kaipasi vielä lisäselvitystä.

Palattiin takaisin kaupunkiin syvissä mietteissä.

Mutta kun rva Kankainen ja rva Rautiainen tulivat kotiinsa, he tapasivat kumpikin rakkaat

miehensä niin syvään uneen vaipuneina, että oli mahdotonta heidän herättämistään, saati sitten heidän perusteellista siveellistä pesäisuaan ajatella.

He riisuutuivat, pujahtivat saman peiton alle ja käänsivät mielen-osoituksellisesti selkensä heille, uuvahtaen heti itsekin päivän vaivoistaan.

Mutta heidän viimeinen haikea huokauksensa oli:

— Ne miehet, ne miehet!

Samaan aikaan istui rva Puuhaara yksin kotonaan ja mietiskeli, miten hänen rakas miehensä saattoi niin kauan viipyä kesäsaunallaan.

XIII.

NAARAUS.

Maanantai-aamu koitti. Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen ilmestyivät kumpikin konttoriinsa hiukan tuhkanharmaina, mutta täysin tietoisina omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

Äkkiä kilisi puhelin Kalle Kankaiselle.

— Se on rva Puuhaara, joka puhuu, soinahti nais-ääni sen toisesta päästä. Missä minun mieheni on?

— Sitä on minun mahdoton sanoa, tunnusti vilpittömästi Kalle Kankainen. Mutta kyllä hän lähti sieltä saunalta ennen kuin meistä muista kumpikaan.

— Mutta hän ei ole tullut kotiin, kovisti nais-ääni.

— Eikö? Katsos sitä vensperiä, virkahti Kalle Kankainen ihailunsekaisella ihmettelyllä. Kaiketi hän sentään tästä kaupungista löytynee.

Puhelin soitettiin kiinni. Saatuaan saman vastauksen Pekka Rautiaiseltakin katsoi rva Puuhaara parhaaksi kääntyä heidän vaimojensa puoleen, kohdaten näiden puolelta osan-ottavaa ymmärrystä, joka raivostutti häntä sanomattomasti.

Hädissään hän soitti korpraali Långille, jonka hänkin tunsi ja joka heti oli tilaisuudessa häntä varmalla vastauksella palvelemaan.

— Rouvan on välttämättömästi ilmoitettava asiasta järjestysvallalle, sanoi hän. Koska arvaan, että niin Kalle Kankainen kuin Pekka Rautiainenkin ovat yhtä tyrmistyneitä vanhan toverinsa ja tilapäisen isäntänsä odottamattomasta katoamisesta on siitä ilmoitettava myöskin heille.

— He tietävät jo asiasta, huomautti rva Puuhaara.

— Noh? Ja he? Mitä he sanoivat? kysyi korpraali Lång huonosti salatulla mielenkiinnolla.

— He tuntuivat olevan taipuvaiset, huokasi rva Puuhaara, asiaa pikemmin leikillisesti kuin vakavasti käsittelemään.

— Leikillisesti? intoutui korpraali Lång keskeltä hyväntahtoista lohdutteluaan. Saamme-

pas nähdä, onko se pelkkää leikkiä, että mies katoaa jäljettömiin kahden hyvän toverinsa seurasta, ilman että kukaan tietää siitä mitään. On lyötävä yleistä hätärumpua.

— Mitä neuvotte minua siis tekemään? kysyi alistuvasti rva Puuhaara.

—Kuten sanoin, toisti järkähtämättömänä korpraali Lång. On tehtävä ilmoitus ensin järjestysvallalle ja sitten kadonneen omille seuralaisille.

— Ehkäpä herra korpraali ottaisi sen tehdäkseen, pyysi ujosti rva Puuhaara.

— Teen sen teidän mieliksenne, vastasi aina ritarillinen korpraali Lång.

Niin järjestysvalta kuin etenkin Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen pitivät välttämättömänä, että kadonnut Antti Puuhaara oli elävänä tai kuolleenä tavattava.

Mentiin miehissä ja apumiehissä tuolle aina salaperäisempään huntuun verhoutuvalle kesähuvilalle. Kun ei sauna eikä saunakamari antanut sen enempää järjellistä johtolankaa kuin ennenkään, tunkeuduttiin itse huvilaankin ja tutkittiin se katosta lattiaan.

Kaikki samalla kielteisellä seurauksella.

Koska korpraali Långin mainitsema ja maalle

vedättämä pursi oli nyt ainoa osviitta koko asiassa, oli Antti Puuhaara siis nyt todenteolla pidettävä joko tapaturmaisesti hukkuneena tai tahallaan hukutettuna.

Alotettiin naaraus, ei kuitenkaan huvilan rannasta, kuten neuvoivat Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen, vaan kaukaa salmen suusta, minne otaksuttiin sen tuskin huomattavan virran mukana ajautuneen.

Naarattiin, naarattiin, mutta ruumista ei löytynyt.

Kaikki, jotka asuivat saman järven rannalla, missä Antti Puuhaaran huvila sijaitsi, otettiin tarkan tutkimuksen alaiseksi. Mutta kaikki he vannoivat ja vakuuttivat kuin yhdestä suusta, että he eivät tienneet mitään asiaankuuluvaa, että koko seikka oli ollut uppo outo heille ja että he kuuluivat vasta nyt ensi kerran siitä.

Myöskin ennemmin jo monesti mainittu mökin eukko, joka muuten olisi ollut tärkein todistaja, puhui nyt, kenties kruununmiesten äkillisestä läsnäolosta pöllämystyneenä täydellisesti puita heiniä, vakiuttaen täten yhä yleistyvää käsitystä, että hänellä eivät olleet kaikki kairat päässä paikoillaan.

Kun kuunkierros oli päättynyt ja uusi alka-

nut, ilmoitettiin vapaaehtoisille salapoliiseille, jotka heti ehättivät tuon tiedotuksen myöskin järjestysvallan suosiolliseen huomaan sulkemaan, että eräs soutuvenettä hilaava moottorialus oli nähty kiertelevän tuon laajan sisäjärven rantoja suunnilleen saman aamun hämärässä joka oli valjennut Antti Puuhaaran katoamisen jälkeen.

Tuon tiedotuksen johdosta oli alkanut aina kiihkeämpi etsiminen.

Naarauksia jatkettiin nyt aina ulomma Lokalammin suulta, aina etäisempien ja etäisempien rantojen varsille, pitkin tuon monen, monen peninkulman pituisen järven saarettomia ulapoita. Lähin lahdenpoukama jätettiin tosin tutkimatta, mutta tehtiin se senvuoksi, että epäiltiin tuon neuvon annetun poliisin suoranaiseksi hairauttamiseksi.

Sensijaan kaivettiin innokkaasti hiekkaa huvilaan kuuluvalta kapealta rantakaistaleelta.

XIV.

HIMMEITÄ HUHUJA.

Siihen aikaan kun tämä tapahtui, olivat lehdet puista jo ammoin pudonneet. Koivut, tuomet ja haavat, jotka aurinkoisina kesäpäivinä olivat valkaisseet havumetsien pimeyttä, seisoi-
vat nyt harmaina ja alastomina kuusten ja petä-
jien murheessa.

Tummien kukkuloiden piiri tuntui tihenty-
vän ja pimentyvän kaupungin ympärillä. Sen
ohi kohisevien koskien vedet mustenivat yhä
enemmän ja niiden mahtava pauhu vaihtui ku-
meaksi uhkaukseksi.

Aina pitemmäksi ja pitemmäksi aikaa peitti
Pohjan akka harvahammas kuparivuorensa
päivän paistamasta, kuun kumottamasta.

Aina synkemmäksi ja synkemmäksi muuttui
luonnon muoto. Syvissä, raskaissa sydänmaissa
kuului vain hukka, huuhkain ja lapinkokko huu-
televan.

Ihmisten mielissä itivät kaameat ja salakavalat ajatukset.

Valaisevien lamppujen ja porisevien kahvipannujen ääressä kokoontui valittu piiri kuten aina ennenkin rva Tuhkantutkijan luona joka keskiviikko ja lauantai. Puheen-aineista ei siellä koskaan ollut puutetta ollut. Lavertelu ja kieltenpieksäntä olivat siellä aina olleet korkeassa kurssissa.

Päivän tärkein tapahtuma, Antti Puuhaaran salaperäinen katoaminen, ei luonnollisesti voinut heitä ollenkaan uuvuttaa. He kokoontuivat yhteen vaihtamaan uutisia, arvelujaan ja mieliteitään.

— Olen kuullut, virkahti uskonnollismielinen lehtori Elmgrén, että Antti Puuhaara olisi nähty viime viikolla Torniossa matkalla Ameriikkaan.

Tuota ei pitkä, kuiva kirjanpitäjä Raselin voinut mitenkään uskoa.

— Tuollainen äkkipikainen Amerikan matka, sanoi hän painavasti, todistaa tavallisesti miehestään, että hänellä on joko huonot liikeasiat tai muuta laillisen yhteiskunnan kanssa selvitettävää. Antti Puuhaaran asiat taas olivat mitä parhaat. Myöskin nautti hän tavallista suurempaa kansalaisluottamusta.

— Minä pelkään, että joku nainen on ollut pelissä siinä, uskalsi ujosti punastuen ikäneiti ja kaupungin kansakoulun opettajatar Lahja Laine huomauttaa.

Karjankonsulentti Tujulin kumosi jo olettamuksenkin siitä kaikella sillä arvovallalla, minkä hänelle hänen oman toimensa ohessa antoivat esperanton ja ruumiinpolton harrastukset.

— Antti Puuhaara oli ainakin yleisessä tietämyksessä aviollisen uskollisuuden perikuva, hän lausui ankarasti. Ovat mielestäni kuolleen miehen muistoa häväiseviä kaikki vihjauksetkin päinvastaisesta.

Ikäneiti Lahja Laine loi katseensa kainosti alas nyt jo aivan tulipunaisena kasvoiltaan, antaen kuitenkin naimattoman karjankonsulentin sitä ennen hellivällä sivusilmäyksellä ymmärtää, että oli olemassa muitakin aviollisen uskollisuuden perikuvia.

Läsnäolevat rouvat katsoivat säälivästi häneen. Keskustelu siitä kysymyksestä pidettiin päättyneenä.

Parempi menestys oli raittiusmielisellä hra Hengenhaistajalla, joka urheasti ilmoitti uskovansa niistä, jotka voivat juoda väkeviä, kaikkia muitakin huonoja ominaisuuksia.

Siihen kaikki raittiusmieliset päät pyhästi myykähtivät. Varsinkin naisten jakamattoman suosion hän heti saavutti osakseen.

— Juuri niin, sanoi rva Raselin, heittäen myrkyllisen katseen mieheensä, joka ei juuri ollut tunnettu lasiinsylkijäksi. Joka voi juoda, voi murhatakin.

Sana oli sanottu. Oli enää liian myöhäistä ottaa ilmasta takaisin sitä.

Seurasi hetken paljonpuhuva hiljaisuus.

Hra Raselin koetti vielä tyrehyttää keskustelua huomauttamalla, ettei voinut olla murhaa ilman murhamiehiä. Tässä tapauksessa ne tietysti eivät voineet olla muita kuin Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen. Jos mieli heistäkään mitään niin julmaa ja petomaista otaksua, täytyi ainakin olla joku syy, miksi he olisivat tehneet tuon epäinhimillisen teon, eikä tässä tapauksessa voinut olla syyn varjoakaan.

Mutta kukaan ei kuunnellut häntä. Sitäpaitsi todisti hänen sinipunertava nokkansa niin valtavasti häntä vastaan, että kaikkien hänen sanainsa täytyi vaikuttaa enemmän tai vähemmän omaan pussiin puhutuilta.

— Miksi ei Kalle Kankainen, niin hurjapäähumalassa kuin hän tunnetusti on, olisi voinut

ottaa henkeä Antti Puuhaaralta? kysyi kummastellen rva Tuhkantutkija.

— Omasta puolestani olen aivan varma siitä, ilmoitti hra Hengenhaistaja. Pekka Rautiainen taas lienee ollut rikostyössä ainoastaan avuljisena.

Se tuli yleiseksi mielipiteeksi.

Korpraali Lång, joka ei tähän saakka ollut sanonut mitään, vaan näyttänyt umpikuljuisen ja salatietoisena näköiseltä, katsoi jo nyt ajan tulleeksi paljastaa naamionsa.

— No on totuus, hän virkahti ratkaisevasti, jo kolmannen kahvikupin kädestään pöydälle asettaen. Mutta se on totuus, joka on todistettava. Ja koska poliisi ei näy saavan mitään selkoa siihen, se on meidän velvollisuutemme.

Asiaan oli hänen mielestään saatava valkeutta keinolla millä hyvänsä. Sillä muuten oli valtakunta vaarassa ja lainpyhyiden mahdoton pysyä yhteiskunnallisilla juurillaan.

Hänen voimakkaat sanansa tekivät tärisevän vaikutuksen kaikkiin läsnäolijoihin.

— Missä on totuus? uskalsi epäileväinen kirjainpitäjä Raselin kuitenkin vielä huomauttaa.

— Tuossa on totuus! vastasi voitollisesti korpraali Lång, heittäen pöytään pari paperiin

huolellisesti käärittyä paidantupsua. Kuka uskaltaa väittää, ettei Antti Puuhaara aina ke-säisin käyttänyt keltaista urheilupaitaa?

— Ei kukaan, joka on nähnyt nämä kellah-tavat uuninporot, lisäsi yhtä tärkeästi rva Tuh-kantutkija, etsien esille piironginlaatikkoon pis-tämänsä nenäliinan nurkasta tuon kallisarvoisen tuhkahyppysellisen.

Kun kumpikin selitti ne saunan uunista löy-tyneen, kävi mielenliikutuksen värinä läpi lähei-sesti liittyneen seurapiirin.

Sama ajatus sikesi yht'aikaa kaikkien sydä-missä. Karjankonsulentti Tujulin puki sen sanoiksi kuolonkolkosti virkahtaessaan:

— He ovat polttaneet ruumiin!

Ikäneiti Lahja Laine heitti aran ja ihailevan silmäyksen häneen. Mikä rohkeus tuossa mie-hessä! Mikä järki, mikä jäntevyys!

— Epäilemättä he ovat polttaneet ruumiin, vahvisti nyt myöskin rva Raselin. Tuo tuhkan omituinen kellertävä väri voi todistaa myöskin, että siihen on poltettujen ihmisluiden poroa se-kaantunut.

— Kaikesta on tarkka selko otettava, julisti äkkiä seuran keskeiseksi henkilöksi kohonnut korpraali Lång. Tuhka ja paidantupsut voidaan

lähettää myöskin Helsinkiin oikeuskemiallisesti tutkittaviksi. Mutta sitä ennen on meidän vielä kerran käytävä tuolla murhapaikalla ottaaksemme kaikki asiaa vielä mahdollisesti valaisevat todistuskappaleet.

— Mitä me enää enempiä todistuksia kaipaamme? virkahti ylimielisesti hra Hengenhaistaja, vetäen esille takkinsa povitaskusta pari pullonkappaletta kuin ihmeitä tekevää pyhäinjäännöstä tai talismaania. Rikostyö on väkijuomain vaikutuksesta tapahtunut.

Eikä hän sanonut muuten voivansa selittää sitäkään, että Antti Puuhaara, niin kunnon mies kuin hän muuten olikin, olisi uskaltanut yksin astua veneeseen sinä myrskyisenä yönä, jona hän katosi, sillä sairastihan hän tunnetusti myötäsyntynyttä vesikauhua.

Korpraali Långin mielipide voitti kuitenkin. He päättivät kaikki yhtyä seuraavana päivänä, joka oli jälleen sunnuntai, ja jatkaa etsiskelyjä.

XV.

VAPAEHTOISET SALAPOLIISIT.

Tapahtui niin.

Mentiin huvilalle. Joka esine katsottiin. Ei pieninkään puupalikka voinut piiloutua näiden vapaehtoisten salapoliisien tarkastelevilta silmäyksiltä.

Mutta mitään merkillistä ei löydetty. Ei voitu todeta missään vähintäkään verenvikaa.

Siirryttiin siitä metsän rajaan, joka tutkittiin läpikotaisin. Kaikki samalla kielteisellä tuloksella. Mutta sensijaan että se olisi heidän totuuden, täyden totuuden janoisia sielujaan millään muotoa lannistanut, oli se vain omiaan vakiuttamaan heissä tuota jo ennestäänkin piintynyttä luuloa, että Antti Puuhaaran kuoliaaksi lyöty ruumis oli poltettu hänen oman saunansa uunissa.

Kenenkään päähän ei pälkähtänyt, että kysymys voisi olla yksinkertaisesta tapatur-

masta. Ja jos olisi pälkähtänytkin, olisi se johdopäätös tuntunut heistä aivan liian luonnolliselta ja koruttomalta.

Tapaturma? Eihän se enää voinut mitenkään tyydyttää heidän äärimmilleen jännitettyä hermokiihotustaan.

Olisihan asia silloin kadottanut kaiken aistikärgensä.

Mitä olisi merkinnyt silloin heidän osoittamansa epäterve mielenkiinto sitä kohtaan, mitä etsintä, mitä suojeluskunnan hälyytys? Ja ennen kaikkea, mitä olisi merkinnyt heidän tuima sisällinen sieluntaistelonsa sen johdosta, mitä heidän yhtämittaiset arvelunsa ja aprikoimisensa, suhteensa ja suunpieksäntänsä?

Ei mitään, ei kerrassa mitään. Eikä olisi ollut puolen palaneen puupätäkän arvoinen edes tämä heidän nykyinen, itseuhrautuva retkensä ja vaimännäkönsä.

Oli käynyt heille suorastaan kunnian asiaksi löytää edes joku ratkaisu tähän sekavaan vyyhteen, jota he niin pintapuolisella hartaudella olivat ottaneet kehiäkseen. Siitä oli tullut suorastaan ohjelmakysymys, suorastaan elämän ja kuoleman asia heille. Ja he uskoivat asiaansa

ja olivat valmiit vaikka vannomaan, että kaikki oli tapahtunut juuri niin kuin he kuvittelivat.

Se oli pelottava voima heissä. Eikä ollut heidän syytään siis, jos tutkimuksen tulokset supistuivat niin vähäisiksi.

Tuosta kimpautuneina he kävivät jälleen lähimökissä asuvan akan kimppuun, ahdistuen hänen muutenkin järkytettyä järkivähäänsä sellaisella määrällä ristikysymyksiä ja sarjakuulusteluja, että eukko menetti viimeisenkin ymmärryksensä ja rupesi antamaan kaikkein yksinkertaisimpiinkin asioihin aivan vastakkaisia selityksiä.

Milloin hän ei ollut nähnyt eikä kuullut mitään, ei huvilan isäntää eikä hänen vieraitaan. Milloin hän oli seisonut saunakamarin ikkunan alla ja nähnyt siitä, miten Kalle Kankainen oli kuristanut Antti Puuhaaran kuoliaaksi. Siitä taas lujille pantuna hän tunnusti, että hän ei ollut nähnyt mitään muuta kuin että herrat, jotka olivat istuneet kaikessa rauhassa pöydän ympärillä, olivat juoneet kahvia, johon he olivat kaataneet valkeata juomaa suurista puteleista.

Korpraali Lång kyseli, karjankonsulentti Tujulin piti pöytäkirjaa. Tässä keskeytti kuitenkin hra Hengenhaistaja heidän toimintansa.

— Me lähestymme, me lähestymme asiaa, hän huomautti toivorikkaasti. Enkö ole kaiken aikaa sanonut, että väkijuomat ovat syynä tähänkin hirvittävään rikostyöhön?

— Päinvastoin me etäännyimme siitä, huomautti hra Raselin. Sillä eihän meille nähdäkseni ole pääasia saada tietää jo ennestäänkin tunnettuja tosiseikkoja vainajan ja hänen toveriensa elämäntavoista...

— Juuri se onkin pääasia, riensi rva Raselin siihen kärkevästi vastaanvättämään. Enkä ymmärrä, miksi muutamat täällä tahtovat kiertää kuin kissat kuumaa puuroa sitä.

— Enkä minä, virkahti vienosti nti Lahja Laine ja katsoi ihailen hra Tujuliniin. Minä pyydän kuitenkin julkilausua lujimman luottamukseni pöytäkirjurin puolueettomuuteen.

— Koetan ansaita sen, sanoi keveästi kumartaen hra Tujulin.

Mutta kun käännyttiin taas ainoan läsnäolleen todistajan puoleen lisätietojen hankkimiseksi häneltä, oli eukko pyörtynyt. Tämän tavallisuudesta poikkeavan tuokiotilan aikaansaama mielenliikutus oli murtanut hänet.

Jälleen eloon elvyteltynä, hän houraili. Täytyi hommata hänet kaupungin sairashuoneelle ja

palkata erikoinen sairaanhoitajatar häntä varten. Sillä olihan hänen hauras elämänlankansa nyt kultaa kalliimpi koko totuuden ilmi saamiseksi.

Oli pakko antaa hänen nyt olla rauhassa toistaiseksi. Siihen sai tyytyä nyt myöskin rva Raselin.

XVI.

»TUHANNEN RIEMUN RAVINTOLA.«

Kaupungin noin kilometrin pituisen pääkadun varrella, joka oli sen nykyaikaistuneesti kiihtyneen liike-elämän ja siihen kuuluvan autohurjastelun valtaväylä, oli »Tuhannen riemun kahvila« ja annosruokala, tunnettu paitsi muuta kahvistaan, teestään, leivoksistaan ja alkoholi-v paista virvoitusjuomistaan.

Aamupäivin pistäytyivät siellä mielellään sekä kaupungin herrat että rouvat, sekä seminaarin että yhteislyseon oppilaat. Monikin naimaton nuorimies ja konttorineiti, siitä tuntuvan alennuksen saaden, käytti sitä säännöllisenä ruokapaikkanaan.

Mutta illoin valtasivat kaupungin lukuisista sahoista ja tehtaista kohti keskustaa virtailevat työläisjoukot sen kokonaan.

Silloin istui siellä yleisöä pää päässä kiinni. Ilma oli kuuma ja tukahduttava, mutta täynnä

äänien sorinaa, grammofoni soi, paksu tupakansavu röyhysi kattoon, josta se laskeutui sakeana pilvenä omasta itsestään ja joutoajastaan iloitsevan istujajoukon ylle. Lasit ja lautaset helisivät, rahat kilisivät. Miehet irvistelivät tyytyväisyydestä, naiset arvostelivat toisiaan ja pukujaan.

Täällä oli paikkakunnan julkisen sanankin edustajien tapana kokoontua pari hetkeä ennen toimisto-aikansa alkamista.

Kaupungissa oli kolme puoluetta ja sen mukaisesti myös kolme sanomalehteä: sosialistinen, maalaisliittolainen ja yhteiskunta-säilyttävä. Tavallisesti he elivät hyvässä sovussa keskenään. Antoivat asioiden tapella, puolueiden kiistellä, ja ylläpitivät itse ammatillista toveruutta kaikessa muussa, paitsi eivät luonnollisesti julkisessa virassaan ja toimessaan.

Siinä täytyi lietsoa ihmisten poliittisia intohimoja, keksiä leimuavia pääkirjoituksia ja mursertavia otsakkeita, joissa oli päivänselvästi osoitettava, miten koko maa ja kansa oli syöksymässä turmion kitaan, ellei juuri tätä eikä suinkaan tuota puolueparollia seurattaisi.

Siinä oli myöskin toinen toistaan alituisesti ja joka numerossa nenälle näpsäytettävä.

Oli osoitettava omahyväisyytensä ja tuon toisen siveellisesti alempi kehitystaso. Varsinkin jos sen saattoi tehdä maan ja kansan nimessä, se teki aina tarkoitetun vaikutuksensa. Lukija laski silloin lehden kädestään sillä lohduttavalla tunteella, että hän kaikkine vikoineen ja puutteineenkin kuului sentään maansa henkiseen parhaistoon.

Ja oli kiitollinen sitä ja niitä henkilöitä kohtaan, jotka mitättömästä vuosimaksusta estivät häntä oikean poluilta harhaan horjahtamasta.

Mutta vielä parempi oli, jos sen saattoi tehdä jonkun paikallispoliittisen kysymyksen yhteydessä, syytöksenä esim. kaupungin hallintoa ja virkamiehistöä kohtaan, moitteena esim. yleisten varojen väärinkäytöstä tai jonkun puolueetoman kysymyksen puolueellisesta ratkaisusta.

Silloin oli aika antaa iskeä ja sataa, jyristä ja salamoida. Sillä silloin kopaisi jokainen veronmaksaja vaistomaisesti kukkaroaan, silloin siirtyi keskustelu heti puolueisiin ja perheisiin, silloin kului asianomaisen lehden numero kirjaimellisesti kansan käsissä, sitä sihdattiin ja tähdättiin, täydennettiin ja luettiin lukemastakin päästyä jälleen uudelleen.

Siitä oli sekin hyöty, että noin ansioittuneen

sanomalehden toimittajasta tuli tärkeä henkilö toistaiseksi. Häntä kutsuttiin perheisiin ja juomapöytiin, häntä etsittiin ja liehakoitiin, kuunneltiinpa vielä kunnioituksella hänen sanojaan.

Tätä ei hänelle koskaan muuten tapahtunut.

Tuossa äkkiä laajentuneessa vanhanaikaisessa pikkukaupungissa nimittäin oli sanomalehtimiehen asema kurja, kovin kurja, ei paljon parempi kuin yhteiskunnallisen hylkiön, joka ei kelvannut parempaankaan.

Sen patriiseja olivat virka- ja liikemiehet, sen plebeiijä luonnollisesti kaikki työkansa, kaupungin elämälle tuiki tarpeellista maalaisrahvasta luonnollisesti lukuunottamatta. Sanomalehdentoimittajat eivät kuuluneet kumpiinkaan, olivatpahan juuri siedettyjä maailmanmatteja niinkuin kiertävät taiteilijat tai kirjattomat, karjattomat mustalaiset.

Mitään omia mielipiteitä heillä ei ollut, korkeintaan lehden, johtokunnan ja puolueen. Siksi he eivät kolmen kesken ollessaan niistä viitsineetkään riitaa rakentaa.

Puhuttiin mieluummin siitä, mistä ei riitaa tullut. Mutta kun he tunsivat aivan liiankin hyvin toistensa sekä sympatiat ja antipatiat että pienimmätkin väreet ja vivahdukset toistensa

äänessä, suupielissä ja koko olennessa, tahtoi puhe heiltä usein tyrehtyä kokonaan. Niin ei kuitenkaan enää ollut viimeaikoina tapahtunut.

Antti Puuhaaran outo katoaminen täytti kaikkien mielet. Kuinka ei sitten niiden, joiden tehtäviin juuri olisi kuulunut antaa julkisuus sille, josta kaikki kuitenkin salassa kuiskailivat?

Kukaan, ei edes sosialistisenkaan lehden toimittaja, ei kuitenkaan ollut vielä sitä uskaltautunut.

Eihän voinut tietää, arvelivat porvarillisten lehtien toimittajat, mitä mieltä puolue ja johtokunnan herrat olivat. Kumpikin noista mukana olleista Antti Puuhaaran liiketuttavista olivat sitäpaitsi tämän pienen yhteiskunnan pylväitä ja nauttinut täyttä kansalaisluottamusta. Oli vaarallista loukata sellaisia.

Sosialistisen lehden toimittajalla ei tosin tuontapaista pelkoa ollut, mutta häntäkin hirtettiin puuttua asiaan, joka saattoi olla niin laske-maton seurauksiltaan.

Mutta yleisen mielipiteen paine pakotti vihdoinkin julkisen sanankin miehet nöyryiksi välikappaleikseen.

— Terve! Mitäs tiedät? kysyi eräänä aamuna paikkakunnan kokoomuslaisen sanomalehdistön

edustaja tapansa mukaan maalaisliittolaiselta, heti »Tuhannen riemun ravintolaan« tultuaan.

— Minä? En mitään uutta, vastasi toinen epäluuloisesti. Minä vain ihmettelen.

— Mitä? kysyi sosialistisen lehden harvapuheinen edustaja. Nämä rypäleleivokset eivät ole hullumpia.

— Mitä sinä sitten aiot kirjoittaa siitä? kysyi kokoomuslainen ylenkatseellisesti. Aiot luonnollisesti käyttää lehtesi ja puolueesi eduksi myöskin Antti Puuhaaran salaperäistä katoamista.

Sosialistisen lehden toimittaja täytti jo kolmannen kuppinsa ja otti uuden rypäleleivoksen.

— Minun puolueeni, sanoi hän sitten myrkyllisesti, ei tietääkseni ole tehnyt vielä mitään ratkaisevaa päätöstä asiassa. Päätösvalta siihen nähden on siis toistaiseksi yksinomaan minulla.

— Mitä olet päättänyt siis? kysyi maalaisliittolainen uteliaasti.

— Aiotko todellakin tohtia siitä kirjoittaa? kummasteli kokoomuslainen.

— En mitään, ainoastaan julkaista tämän yleisöpätkän, virkahti sosialisti, vetäen mitä vaatimattomimman ja lyhytsanaisimman käsikirjoituksen taskustaan.

— Mitä siinä seisoo sitten? kysyi kärsimättömästi kokoomuslainen.

— Perästä kuuluu, virkahti sosialisti.

Ja tuo julmettunut pisti käsikirjoituksen jälleen taskuunsa, pudisti leivosmurut rintapielistään ja lähti, jättäen porvarillisten lehtien toimittajat syviin mietteisiin.

Olisi synti sanoa, että ne olisivat olleet kovinkaan ammattitoverillisia.

— Suuri vensperi! virkahti maalaisliittolainen.

— Kokonaan vintiö miehekseen, myönsi kokoomuslainen. Mikähän taikasana sillä nyt mahdoin olla sitten?

— Sitä en tiedä, naurahti ähmissään maalaisliittolainen. Kun on kerran hävyltään pään purrut, voi mieheltä odottaa mitä hyvänsä.

Eikä heidän ollut tarvis enää kauan odottaa.

XVI.

POMMI.

Seuraavan päivän sosialistisessa iltalehdessä luettiin otsakkeella »Onko ihmisrakkautta?« seuraava lähetetty kirjoitus:

»Kaupungin asukkaat asetetaan tämän kysymyksen eteen tapauksen johdosta, jonka kautta eräs äiti on kadottanut miehensä ja pienet lapset isänsä. Suhtautuuko yleisö tähän tapaukseen kylmän sivultakatsojan tavalla? Eikö kukaan tunne olevansa velvoitettu antamaan apua etsimisessä? Jos tunnetaan, että on velvollisuuksia kanssaihmiä kohtaan, niin on ryhdyttävä toimiin pikaisesti.«

Oli kuin olisi pommi räjähtänyt.

Olivathan kaikki sitä ajatelleet. Olihan asia julkinen salaisuus. Mutta vasta tuossa painetun sanan syyttävässä armottomuudessa se sai sen ulkokohtaisen yleispätevyyden, josta ei enää päässyt puuhun, ei petäjään.

Siitä puhuttiin, missä vain kaksi tai kolme kokoon tulivat. Tuo lyhyt yleisöpatkka oli mielet koko kaupungissa myllertänyt.

— Mitä on tehtävä? kysyttiin.

— Mitäs muuta, vastattiin. Suojeluskunta on vielä kerran koolle kutsuttava.

Tunnettiin vaistomaisesti, että nyt ei ollut enää kysymys uskon, vaan työn ja toiminnan asioista. Niinpä nähtiinkin seuraavien päivien porvarillisissa lehdissä seuraava paljonpuhuva ilmoitus:

»Suojeluskuntalaisia, jotka haluavat ottaa osaa etsintämatkaan —:lle, pyydetään kokoontumaan ilman aseita —:n laivalaiturille klo 1/2 9 ap. Laivamatka vapaa, perillä kahvia, muuta evästä mukaan.«

Tulos oli luonnollisesti yhtä kielteinen kuin ennenkin. Mutta »Eräs äiti« sai paikkakunnan porvarillisissa lehdissä seuraavan vastauksen:

»Teidän kysymyksenne —:n viime numerossa »Onko ihmisrakkautta?« on herättänyt laajoissa piireissä paheksumista ja oikeutettua mieliharmia. Ennen kuin riennetään yleisölle paljastamaan omassa herkässä mielessä mahdollisesti syntyneitä olettamisia, olisi toki otettava selkoa asian todellisesta tilasta.

Syy etsintään ryhtymisen viivästy miseen ei näet ole yleisön. Yleisö ei ole hetkeäkään seisonut »sivustakatsojana«, vaan on se täydellä mielenkiinnolla osannut olla suhtautunut tähän koko yhteiskuntaamme syvästi liikuttavaan tapaukseen. Teillä ei ole ollut oikeutta edellyttää ja kysellä sellaista mahdollisuutta, etteikö »kukaan tunne olevansa velvoitettu antamaan apua etsimisessä«.

Heti kun lupa etsimiseen saatiin, oltiin siihen valmiit ryhtymään. Tämä tapaus, yhtä vähän kuin muutkaan samankaltaiset, ei ole voinut jättää sivistynyttä yhteiskuntaa kylmäksi. Se teidän olisi pitänyt ymmärtää ja jättää joutavat jeremiaadinne ennen aikaisina mustepulloon«.

Paikkakunnan porvarillisten lehtien toimittajat tapasivat toisensa jälleen »Tuhannen riemun ravintolassa«.

— Mitäs sanot? kysyi kokoomuslainen.

— Mitäpä minä! virkahti huolettomasti maalaisliittolainen. Taitava mies oli Alitalon Antti!

— Tarkoitatko, että hän jälleen on lyönyt laudalta meidät? kysyi huolestunut kokoomuslainen.

— Luonnollisesti, vastasi maalaisliittolainen.

Ajattele itse: vedota yleiseen ihmisrakkauteen ja panna tiukalle porvarillinen yhteiskunta.

— Yhteiskunta kestää kyllä hyökkäyksen. Mutta tuo vetoaminen kääntyy syytökseksi vainajan viattomia tovereita kohtaan.

— Viattomia tai viallisia, ratkaisi maalaisliittolainen. Heille käy joka tapauksessa kohta välttämättömäksi nostaa kanne kunnianloukkauksesta.

Niin tapahtuikin.

Sillä myöskin lähimmän lääninpääkaupungin lehdet olivat tällä välin alkaneet kiinnittää kiussallista huomiota asiaan. Niitä olivat seuranneet itse maanpääkaupungin sanomalehdistö, joka erikoisten kirjeenvaihtajiensa avulla alkoi pitää silmällä tämän salaperäisen tapahtumasarjan eri vaiheita ja kehitys-asteita.

Oliko ihme siis, ettei asianomainen oikeuskansleri eikä sisäministeri, vielä vähemmän heidän alaisensa Oulun läänin maaherra, voineet enää pysyä vieraina sille?

Totellen hänelle annettua määräystä antoi maaherra käskyn edelleen pitäjännimismiehelle, että jutusta oli saatava selko keinolla millä hyvänsä ja mahdollinen syyllinen tai syylliset langetettava lailliseen edesvastuuseen.

Yhtäpitävän käskyn oli kaupunginviskaali saanut oikeuskanslerilta. Samalla lähetettiin heidän avukseen pari Helsingin parhainta etsivää.

XVIII.

YLEINEN MIELIPIDE.

Sillä aikaa kävivät Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen perheestä perheeseen, tuttavasta tuttavaan ja vakuuttivat viattomuuttaan.

Toiset uskoivat heihin, toiset eivät. Heidän taistelunsa oli mitä epätasaisin ja epäkiitollisin.

Ainoastaan ne, jotka luulivat heidät perinpohjin tuntevansa, saattoivat uskoa tapaturman mahdollisuuteen. Mutta mitä olikaan heidän horjumattominkin uskonsa sitä kieltämätöntä tosiseikkaa vastaan, että kolme oli lähtenyt, kaksi palannut, joskin nuo kaksi olivat niin hyvin peittäneet jälkensä, että sekä esivalta että yhteiskunta näyttivät heidän suhteensa voimattomilta.

Niitä, jotka vielä rohkenivat uskoa epäiltyjen viattomuuteen, nimittivät toiset »murhapuolueeksi«. Itse he olivat omasta mielestään »oikeuspuolue« olevinaan.

Ensimmäisen kerran kaupungin pian 300-vuotisen olemassaolon aikana jakautuivat sen porvarit kiihkeästi toisiaan vastaan taisteleviin puolueisiin. Ei kieli, ei mieli, eivät valtiolliset eivätkä yhteiskunnalliset kysymykset olleet koskaan voineet saattaa heitä näin sotajalalle keskenään.

Mitä yleiset asiat eivät olleet onnistuneet aikaansaamaan vuosisatoihin, sen sai aikaan muutamissa päivissä tämä yksityisasiä ja eri käsitykset siitä. Oikeuspuoluelaiset katkaisivat tuttavuuksiaan murhapuoluelaiden kanssa ja päinvastoin. Ei tullut kysymykseenkään, että edes heidän lapsensa olisivat enää saaneet seurustella keskenään.

Kalle Kankaisella ja Pekka Rautiaisella oli ollut kaksi liiketuttavaa, Mattila ja Yrjölä. Edellinen ei uskonut, jälkimäinen uskoi heidän viattomuuteensa.

Mattilalla oli jo täyskasvanut tytär, Anni nimeltään, Yrjölällä samanikäinen poika, Penttinen. Kasvinkumppaneita he olivat, luokkatovereina he olivat yhteislyseon kurssin suorittaneet, päässeet samana päivänä ylioppilaiksi ja lomansa aina synnyinkaupungissaan viettäneet.

Kaupungin ohi virtaavien koskien kohinat

ja sen vastarannan lehdot, kuuraiset ja viheriöivät, olivat jo satoja kertoja kuulleet heidän lemmentalansa.

Pentti aikoi liikemieheksi ja oli mennyt kauppakorkeakouluun. Anni odotti hänen valmistumistaan isänsä konttorissa.

Tuon liikuttavan lemmental-idyllin katkaisi työkeästi Antti Puuhaaran murhetarina.

Anni istui myöhään illalla kirjoittamassa kirjettä rakkaalle Penttille, kun hänen äitinsä tuli sisälle äkkiarvaamatta ja tempaisi postiarkin pois hänen edestä.

— Tiedän sinun kirjoittalevan hassutuksia Pentti Yrjölälle, hän virkahti vihaisesti. Etkö tiedä isäsi katkaissees kaikki välinsä vanhan Yrjölän kanssa?

— Kyllä, myönsi Anni vavahtavalla äänellä. En kuitenkaan luullut, että se voisi Pentin ja minun välisiin suhteisiin vaikuttaa.

— Luonnollisesti se vaikuttaa, lausui äiti ankarasti. Et suinkaan uskonekaan, että isäsi antaisi ainoaa tyttärtään kenellekään murhapuoluees jäsenelle.

— Mutta eihän Pentti ole minkään puoluees jäsen, rohkeni Anni urhoollisesti huomauttaa.

— Ole vaiti asioista, joita sinä et ymmärrä!

7 — *Kolme lähti, kaksi palasi.*

tiuskasi äiti. Ellei Pentti sitä olisikaan, niin hänen isänsä on. Eikä hedelmä kauaksi puusta putoa.

— Mutta me olemme jo lapsuusvuosistamme saakka rakastaneet toisiamme! nyyhkytti tytär. Ja me aioimme jo ensi vuonna mennä naimisiin.

— Saat nyt jättää ne aikomukset, sanoi äiti. Miehen sinä kyllät saat, mutta erään toisen, jonka minä jo olen sinulle katsonutkin.

— Mutta minä en huoli koskaan kenestäkään muusta kuin Pentistä! voi hki tytär epätoivoissaan.

— Sinä teet niinkuin minä tahdon, kovisti äiti. Sinun uusi miehesi, eläinlääkäri Eelis Anelin...

— Hyi! Tuo iljetys! itkerehti tytär.

— Hän ei ole kaunis todellakaan, myönsi äiti. Mutta hän on kunnan mies, hänellä on varma tulevaisuus ja taattu toimeentulo, ja mikä tällä kertaa on tärkein kaikista: hänellä on oikea puoluekanta.

— En minä kuitenkaan voi olla antamatta hänelle rukkasia! vaikeroi tytär. Sillä olkoon hänen puoluekantansa mikä hyvänsä, en minä hänestä kuitenkaan voi koskaan pitää.

— Kaikesta on huolta pidetty, lohdutti äiti. Sinä pääset antamasta hänelle rukkasia. Sinun ei ole tarvis ollenkaan pitää hänestä. Pääasia, että menet hänen kanssaan naimisiin.

— Kenties olette minut jo hänelle suorastaan kaupanneetkin! huusi tytär leimuavin silmin.

— Päinvastoin on hän kaupannut itseään, päätti äiti puheensa voitollisesti. Sillä hän on jo ilmaissut meille rakkautensa.

Ja hän pakotti tyttärensä Pentille erokirjan kirjoittamaan.

Tämä ei suinkaan ollut ainoa tapaus, missä Antti Puuhaaran kuolema ja siihen liittyvät asianhaarat vaikuttivat suorastaan ihmisten intiimeimpiin suhteisiin.

Niinpä kerrottiin jo täytenä tosiasiana, että hra ja rva Raselin aikoivat erota toisistaan heidän välillään aina syvemmäksi uurtuneen erimielisyyden vuoksi Kalle Kankaisen ja Pekka Rautiaisen mahdollisesta rikollisuudesta.

Mutta ei sama juttu suinkaan pelkkänä erotavana aineksena tämän pienen yhteiskunnan piirissä myllertänyt. Kansakoulunopettajatar Laine ja karjankonsulentti Tujulin olivat jo tunnustaneet toisilleen ne hellimmät tunteet, jotka heitä elähyttivät, samoin rva Tuhkantutkija ja

hra Hengenhaistaja. Edelliset aikoivat naimisiin jo ensi keväänä, jälkimäiset kesän kuluessa.

Yhteiset sympatiat ja antipatiat olivat heidät yhdistäneet.

Merkkillistä kyllä, pysyi korpraali Lång yhä edelleen naimattomana nuorena miehenä, vaikka hänen olisi vain tarvinnut nimetä, saadaakseen itselleen aviosiipan kaupungin parhais-
tosta. Mutta kenties hän katsoi edullisemmaksi nykyisen asemansa yhtenä sen etsityimmistä arvohenkilöistä.

Toiseksi merkkihenkilöksi oli jo useinmainittu mökin muori muodostunut. Sensijaan että häntä ennen oli epämieluisana vieraana tuskin suvaittu keittiöissäkään, haettiin häntä nyt kilvan vallasväen saleihin ja kamareihin, kahviteltiin, kestitettiin ja haastateltiin. Aina uudelleen ja uudelleen hän sai toistaa, mitä hän tiesi tai luuli tietävänsä tuona kauhun yönä Antti Puuhaaran kesähuvilalla todellakin tapahtuneen.

Ei koskaan elämässä oltu häntä niin hyvin kohdeltu eikä kiinnitetty sellaista huomiota hänen sanoihinsa.

Vähemmästäkin olisi moni harvahammas viimeisenkin ymmärryksensä menettänyt. Mutta mökin eukko ei ollut omalta kannaltaan tuhma,

ei ollenkaan. Kun hän huomasi, että häntä pidettiin sen paremmin, mitä enemmän hän osasi kertoa asiaankuuluvaa tai -kuulumatonta, alkoi hän aina lisäillä ja parannella esitystään. Lopuksi hän rupesi aivan puita heiniä puhumaan.

Jos häneltä kysyttiin, miksi hän oli tuon tai tämän yksityiskohdan kokonaan toisin virallisessa poliisitutkinnossa kertonut, hän pani suunsa salaperäisesti suppuun ja kuiskasi:

— Minua oli uhattu. Minua oli käsketty niin puhumaan. Vasta korkean oikeuden edessä uskallan minä puhua koko totuuden julki.

Mutta kun murhapuoluelaisten kahvi maistui hänen mielestään yhtä hyvältä kuin oikeuspuoluelaistenkin, hän oppi pian puhumaan niin kaksipäisesti, että oli mahdoton enää saada selkoa, oliko hän itse vakuutettu vai ei epäiltyjen rikollisuudesta.

Siitäkin huomautettiin hänelle. Hän pani silloin kätensä hurskaasti ristiin ja lausui ruumistaan huojutellen:

— Esivalta on Jumalalta annettu. Ei se turhaan miekkaa kannan. Minun asiani ei ole tutkia eikä tuomita, ainoastaan kertoa, mitä olen nähnyt näillä silmilläni.

Hänestä ei todellakaan tullut hullua hurrikaammaksi.

Kuitenkin toistettiin hänen sanojaan oraakkelilauselmina perheestä perheeseen.

Etsittiin ja naarattiin. Pian täytyi kuitenkin kaiken sentapaisen toiminnan laata pakostakin, sillä yli ulappojen ja laajojen järvenselkien lankeksi paksu jääpeitto.

XIX.

KORKEA OIKEUS.

Poliisit jättivät raporttinsa asianomaisille ja yleinen syyttäjä manusti useampia kymmeniä todistajia käräjille, joissa epäiltynä puolena olivat Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen.

Tärkein todistaja oli mökin muori. Mutta hän oli monista mielenliikutuksista — ja kenties myöskin paljosta kahvinjuonnista — vuoteen omaksi sairastunut.

Asia lykkäytyi.

Kalle Kankainen ja Pekka Rautiainen, jotka helsinkiläinen etsivä oli vaatinut pidätettäväksi, pyysivät nyt päästä vapaalle jalalle. Oikeus hylkäsi heidän pyyntönsä ja passitti heidät tuomiotaan odottamaan lääninvankilaan.

Samalla lykkäytyi heidän erinäisiä sanomalehtiä vastaan nostamansa kunnianloukkausjuttu.

Mutta syytettyjen asianajaja hommasi melkein rajattomilla valtuuksilla varustetun virallisen etsivän vastapainoksi toisen yhtä tottuneen yksityisetsivän Helsingistä, joka koetti sanomalehdistönkin kautta tehdä päämiehiään vastaan esitettyjä syytteitä mitättömiksi ja naurunalaisiksi.

Kaikki turhaan luonnollisesti. Vain pari, kolme henkilökohtaista tuttavaa koko kaupungissa jaksoi enää uskoa syytettyjen viattomuuteen.

Heidän lukunsa lisääntyi hiukan, kun tuli helsinkiläiseltä oikeusministeriltä virallinen lausunto hänelle lähetetystä tuhkan näytteestä, joka todisti, että siinä ei missään tapauksessa ollut orgaanisia aineita, saati sitten luuta ja lihaa poltettu.

Koko oikeuden lopullinen voitto näytti siis häilyvän parin paidantupsun ja tuon puolihöperön eukon epämääräisten todistusten varassa.

Myöskin paidantupsut menettivät merkityksensä, senjälkeen kun oli päteväällä tavalla tullut todistetuksi, että Antti Puuhaaralla oli ollut useampiakin samanlaisia paitoja ja että hän hyvin luultavasti oli sauna-iltaansa varten ottanut

puhtaan paidan mukaansa sen siellä muuttaakseen.

Jos hän sen tehtyään oli heittänyt likaisen paidan palavaan uuniin, oli hänellä siihen täysi oikeus eikä 'se asia kuulunut kenellekään.

Hänellä ei vain olisi ollut lupa hävitä jäljetömiin. Sillä mikä oikeus oli yksityisellä ihmisellä, joka kaiken aikansa oli elänyt kunnollisesti ja lainkuuliaisesti, myllertää pelkällä kuolemallaan valtion ja yhteiskunnan muutenkin maahan painuneita kulmapaasia? Parempaa olisi Antti Puuhaaran entisen elämän moitteettomuuteen katsoen hänestä otaksunut

Tätä mieltä oli ainakin kaupungin kirkkoherra. Ja uskovaisten vähälukuinen lauma liittyi lujasti hänen ympärilleen.

Asia lykättiin käräjistä käräjiin.

Todistukset ja vastatodistukset kasautuivat päällekkäin. Mökin eukko parani ja vannoi Antti Puuhaaran saunakamarissa viatonta verta vuodatetun. Mutta kun häneltä kysyttiin, miten se oli tapahtunut, puukolla, kirveellä vai olutpuolikkaalla, hän sekosi puheissaan eikä sanonut sitä enää niin tarkoin muistavansa.

Syytettyjen asianajaja vaati vaarin-oton alaiseksi häntä hulluinhuoneeseen.

Yleinen syyttäjä vastusti vaatimusta, sillä olisihan häneltä siten haihtunut ainoa silminnäkijä todistaja. Oikeus lykkäsi lausuntonsa antamisen toistaiseksi.

Kun juttu otettiin viidennen kerran käsiteltäväksi, teki jo kevät tuloaan. Ulappain jää alkoi siintää aina sinisempänä ja ohuempana. Jokainen oja ja puro tulvi yli äyräittänsä. Kosket kohisivat aina mahtavampina, pälvet viittoivat aina viheriämpinä. Muutamien sateisten ja tuulisten päivien jälkeen heitti koko pohjolan luonto pois suojaavan talviturkkinsa.

Moottorit, höyrylaivat ja hinaaja-alukset alkoivat jälleen kyntää jäättömiä, saarettomia ja rannattomia järvenselkiä.

XX.

AUGUR ASKLEPIOS.

Oli lämmin, valkea kevät-ilta. Paikallinen Augur Asklepios istui paitahihassillaan avoimen ikkunan ääressä, josta hän juuri oli luonut hiukan haikeamielisen silmäyksen kaupunkia saartaviin rämeisiin ja havukukkuloihin. Mieli-hyvällä se oli hänen puutarhansa puhkeaviin koivunlehtiin pysähtynyt.

Ja kuin itsestään olivat hänen mieleensä joh-tuneet Karl A. Tavaststjernan tunnelmakylläiset sanat:

«Björken svajan vindlös natt

(koivu nujuu, mut nukkuu yö).»

Samalla on kuin hänen omatkin silmänsä hämmästyisivät valkean kevät-illan terheneen.

Niin, ne olivat toisia aikoja nuo, jolloin hän-kin painoi päähänsä valkean lakin ja kirjoit-tautui lääkeopillisen tiedekunnan jäseneksi.

Kuin leikkiä olivat olleet työt Zodofmilla, aasik-
 sessa ja laboratorioissa, kuin leikkiä pakolliset
 assistenttipalvelukset klinikoissa, sairashuo-
 neissa, kirurgilla ja synnytyslaitoksella. Leikkiä
 tulevaa tiedon ja totuuden vakavuutta varten,
 sillä tiedemieheksi hän oli tahtonut tulla eikä
 suinkaan käytännölliseksi lääketieteen har-
 joittajaksi.

Mutta elämä oli ottanut omansa. Hän oli
 rakastunut, mennyt naimisiin ja hakenut erästä
 avoinna olevaa kunnanlääkäri virkaa kaukana
 maan sydämessä. Sieltä vähitellen kaupungin-
 lääkäriksi kohottuaan, hän oli palkan noustessa
 ja lapsilauman lisääntyessä ruvennut tuntemaan
 itsensä nykyiseen elämäänsä sangen tyyty-
 väiseksi.

Vain joskus tällaisen valkean, petollisen ke-
 vät-yön hämärän keijujen yli maiden ja vetten
 häilyessä sattui joku niistä myös sisälle len-
 nähtää, tuoda tullessaan toivoja ja muistoja, kai-
 hoja ja unelmia entisiltä ajoilta ynnä niiden poh-
 jalta myöskin hänen yleensä varsin hyvin valli-
 tettua nykyisyyttäänkin järkähyttää.

Augur Asklepios sulki ikkunan ja jäi edes-
 sään olevaa virkalausuntoa vielä kerran läpi
 lukemaan.

Siinä ne olivat kaikki sekä päiväys ja läsnäolleet henkilöt, että *species facti*, kaivosta löydetty ja litran mitassa haudankaivajan haltuun tuotu ruumis, että sen *ulkotarkastus*, joka kaikessa yksityiskohtaisuudessaan kuului seuraavasti:

»Tarkastettava ruumis on litran mitan täyttävässä jäämöhkäleessä, joka sulatetaan lämpöisessä vedessä. Jään sulaksi tultua jää jäljelle mätänemistilassa olevia limaisia, tummanruskean harmaita elinkudosriekaleita, jotka ovat ohuella, limaisella säikeellä kiinni pitkulaisen pyöreässä, noin 12 cm:n pituisessa hyytelömäisessä, väriltään valkoisessa ainekokoelmassa, jonka kiinnityskohdalla on vähän punertavaa väriä.

Hyytelön pinnalla on ryhmittäin karkean ampumaruudin näköisiä toisiinsa yhdistettyjä jyväsiä. Paitsi näitä suurempia kokouksia löytyy aivan erillään vähäinen luuranko, johon kuuluu litteähkö pääkallo ja sen jatkona selkärankaa, josta vähäinen osa on irtautunut, ynnä irtonaisia, ulottimiin kuuluneita luita.»

Näiden kieltämättömien tosiasiaien perustalla oli Augur Asklepios uskaltanut antaa ennen te-

kemällään virkavala ja valallisella velvoituksella — »niin totta kuin Jumala minua hengen ja sielun puolesta auttakoon« — vahvistetun lausunnon, jossa hän mainitsi,

1:o että kysymyksessä oleva ruumis ei ole ihmissikiön

2:o että tarkastettavana oli täydellisesti mädäntyneen sammakon tai muun senlaatuisen eläimen ruumis«.

Ei, siinä ei ollut mitään muuttamista. Alle vain nimi ja sinetti. Se oli valmis siis eteenpäin lähetettäväksi.

Homeerinen hymy leikitteli paikallisen Augur Asklepioon huulilla hänen tuon todistuksen alle sinettiä painaessaan.

— Onko tämä laitaa enää? ajatteli hän. Vai vata minua, tiedemiestä, jonka lääkeopillinen nerous aikoinaan oli luotu puolta maailmaa lämmittämään ja valistamaan, antamaan valallisia lausuntoja kaikenlaisten rapakkoelikoiden ruumiin avauksista! Olisipas se edes ollut oikea ja lorotuinen ruumis, murhan, myrkytyksen tai jonkun epätavallisen sisätaudin. Toisin olisi silloin veitsi ja kynä kääntynyt kädessäni.

Heti sen jälkeen hän kuitenkin tuli varsin vakavaksi.

— Hyvä näinkin, hän ajatteli. Kentiespä juuri tämän todistuksen kautta joku viaton piikalikka pääsee sikiönmurhan raskaasta syytöksestä. Ellei lääkeopillinen nerouteni riitäkään valaisemaan puolta maailmaa, koetan kuitenkin valistaa tätä Suomen synkintä kulmakuntaa. Lämmitän sitä omalla sydänlämmölläni. Vähässä paljon seisoo. Tiedän, että sen kansa on paha, ruma, epäluuloinen ja naapurikade. Tarvitaan paljon hyvyyttä, jos mieli palvella sitä.

Augur Asklepios veti pitkän huokauksen.

Samalla saapui kuin tilauksesta hänen sisäkkönsä ja ilmoitti, että kaksi kaupungin neljästä konstaapelista tahtoi puhutella häntä.

— Kuinka? Näin myöhään? kummasteli Augur Asklepios.

— Minä sanoin sen jo heille, selitti sisäkkö kielevästi. Ja minä lisäsin, että tohtori ei ota ketään vastaan enää. Mutta he väittivät vain kivenkovaan, että heillä oli joku erikoisen tärkeä sanoma saatettavanaan ja että heidän täytyi keinoilla millä hyvänsä tavata Tohtoria.

— Tilta saattaa heidät sitten vastaanottohuoneeseen, sanoi Augur Asklepios myöntyen

kohtaloonsa. Ehkäpä heillä on joku hyvinkin tärkeä sanoma saatettavanaan.

Hän itse puki ensin takin päälleen. Sitten astui hän sangen mittaellun ja täsmällisen näköisenä virkahuoneeseensa.

XXI.

RUUMIINAVAUS.

Konstaapelit, jotka olivat istahtaneet kahdelle puolen ovea, karkasivat heti pystyyn tuoleiltaan häntä tervehtimään.

— Anteeksi, sanoi toinen heistä.

— Anteeksi, hra Tohtori, sanoi toinen, anteeksi, että me tulemme näin myöhään. Mutta minulla on kirje teille. . .

— Niin, meillä on kirje teille hra Pormestariilta, ilmoitti toinen.

— Juuri niin kuin hän teille sanoo, vahvisti toinen. Pormestari antoi minulle kirjeen. . .

— Niin, hän antoi meille molemmille kirjeen, oikaisi toinen.

— Anteeksi, koetti toinen häntä vaientaa. Minä tapasin aivan sattumalta tämän Virtasen. . .

— Niinkuin minäkin tämän Heikkisen, sanoi toinen. Mutta kirje on tässä.

8 — *Kolme lähti, kaksi palasi.*

Oli selvää, että he koettivat kilvan puhua kuoliaaksi toisensa. He vaikenivat, vasta kun olivat syvällä kumarruksella saattaneet kirjeen Tohtorin näppien väliin, joka riensi puoliääneen lukien sen sisällystä tutkimaan.

Pormestari tiedotti hänelle viran puolesta siinä, että eräs hinaaja-alus oli harhautuneita tukkeja kootessaan poikennut lahdenpoukamaan, jonka rannalla Antti Puuhaaran huvila oli. Silloin olivat propellit äkkiä alkaneet toimia hitaasti. Jotakin oli tarttunut niihin. Se nousi vedenpintaan ja tunnettiin täysinpuetuksi ruumiiksi, joka tuotiin kaupungin rantaan. Poliisit tutkivat ruumista...

— Niin, me tutkimme, vahvasti toinen heistä.

— Ole hiljaa, kun Tohtori lukee! kuiskasi toinen.

— Niin, mutta minähän olin itse läsnä toimituksessa, väitti toinen.

— Niinkuin en minä olisi ollut, kivahti toinen, vaikka olinkin vasta hiukan jälkeensä.

Sillä aikaa jatkoi Augur Asklepios puoliääneen hyristen hyvän ystävänsä Pormestarin tiedotusta.

»Puku oli eheä, takki napitettu. Lähinnä ihoa oli vainajalla urheilupaita, joka oli kiinni-

tetty hänen kaulaansa tupsuniekkaisella nyörillä. Rannalta vietiin ruumis parihuoneeseen —«

— Minä tulen! huusi Augur Asklepios. Menkää edellä! Kukaan ei saa koskea ruumista, ennenkuin lääkäri ja asiaankuuluvat todistajat ovat paikalla leikkauksen toimittamista ja lausunnon antamista varten.

Kuin salamassa oli hänelle selvinnyt, että nyt ei ollutkaan kysymys sammakon eikä nilviäisen maallisista jätteistä, vaan itsensä edesmenneen liikemiehen Antti Puuhaaran, jonka kuoleman syyt ja seuraukset olivat pitäneet tätä pientä yhteiskuntaa koko talvikauden jännityksessä.

— *Ex mortuis nil nisi verum* (kuolleista totuus), muistivat hänen mieleensa entisen akateemisen aasiksansa juhlalliset otsakesanat hänen alas portaita joustavin askelin astuessaan. Lopullisen totuuden voitto riippuu nyt minun lausunnostani.

Eikä hän koskaan ollut tuntenut pyhän lääkärinviran painoa niin edesvastuullisena ja velvoittavana heikoilla hartioillaan.

Virallinen ruumiinavaus toimitettiin varhain seuraavana aamuna. Siinä olivat läsnä, paitsi

asianomaisia kruununmiehiä, sekä kunnan että kaupungin lääkärit, joskin piirilääkäri itse piti pöytäkirjaa.

Ulkonaisesti tarkastaen ei tuossa paisuneessa, harmaalta hajahtavassa ruumiissa näkynyt muuta varteenotettavaa kuin kaulassa eräs keltainen, epätasainen tahra, joka saattoi olla myös seuraus varomattomasta pahoinpitelystä.

Kaula, aukaistuna, purskui verta. Augur Asklepioon tutkiva katse siirtyi siitä sisälmyksiin.

Keuhkoissa ei ollut vettä ollenkaan. Augur Asklepios päätteli siitä, että vainaja ei ollut voinut hukkaa, vaan että hän, juuri tuohon kellahtavaan täplään katsoen, oli todennäköisesti tullut kuristetuksi.

Läsnäolijat hengähtivät helpotuksesta. Arvoitus, joka painajaisen tavoin oli heitä jo kuukausimääriä ahdistanut, oli siis vihdoinkin saanut luonnollisen selityksensä.

XXII.

RATKAISU.

Heti kun ruumiintarkastuksen tulos oli tullut kaupungilla tunnetuksi, alkoi se kiehua ja kihistä niinkuin konsanaan jutun alku-aikoina.

Oikeuspuolue riemuitsi. Samalla hävisi olemattomiin niiden luku, jotka vielä tähän saakka olivat jaksaneet uskoa syytettyjen viattomuuteen.

Mutta syytettyjen asianajajat, nuo kyynilliset henkilöt, jotka ottavat rahan edestä puolustaakseen kuinka kirjavia juttuja hyvänsä, anoivat, että itse Yli-Augur pääkaupungista kutsutaisiin sisälmyksien merkkejä toteamaan.

Viattomien omaisten kyyneleistä liikutettuna kiiruhti Yli-Augur heidän kaupunkiinsa. Ruumiin sisälmykset tutkittuaan hän ilmoitti oikeuspuolueen suureksi hämmästykseksi, että vesi ei voi jäädä keuhkoihin sille, joka syksyllä on hukunut ja jota keväällä tarkastetaan.

Samoin tarkasti hän kotkansilmällään ruumiin jokaisen pilkun ja tahran, tullen siihen tulokseen, ettei mitään merkkiä ulkonaisesta väkivallasta voitu huomata tuon muodoltaan jososti muuttuneen raadon hahmossa. Jos sellaisia ehkä oli ollut, saattoivat vain tuon pitkän talven vellamoiset niistä virren vierittää.

Yli-Auguruksen lausunnon perustalla vapautettiin syytetyt vankilasta.

Myöskin paikallinen Augur katsoi olevan syytä muuttaa lopullisia sanamuotojaan. Tahra kaulassa saattoi olla vasta kuoleman jälkeen tullut. Kuoleman syytä ei voitu tietää. Mutta koska joku noista ennen niin epäämättömistä merkeistä kuitenkin oli pelastettava, selitettiin sisäinen verenvuoto jo vainajan elämän aikana tapahtuneen.

Mille lääkeopilliselle viisaudelle tämä väite perustui, jäi paikallisen Augur Asklepioon ja hänen jumalansa väliseksi asiaksi.

Virallista pöytäkirjaa tehtäessä oli ollut läsnä m.m. järjestysvallan edustaja. Mutta siihen voitiin aina lisätä pykälä, jonka mukaan ruumis oli ollut niin mädäntyneessä tilassa, että oli senjohdosta oikeastaan mahdoton mennä mitään varmuudella päättelemään.

Viimeinen pykälä teki itseasiassa tyhjäksi kaikki edelliset. Näin oli hänen päänsä pelastettu.

Kun tuomari ja lautakunta olivat läpikäyneet kaikki asiaankuuluvat paperit sekä lukee neet niin paikallisen Augur Asklepioon kuin Yli-Augurin selitykset ja todistukset, langetettiin tuomio, joka oli puuttuvien todistusten perustalla v a p a u t t a v a.

Samalla hyljättiin kunnianloukkauskanne julkista sanaa vastaan, mutta määrättiin mökin eukko lähimpään hulluinhuoneeseen lääkärin katsannon alle.

Asia meni korkeimpaan oikeuteen.

Kaupungin lakimiehet palasivat syvissä mietteissä tästä historiallisesta oikeudenistunnosta.

— Mitä tämä on? kysyi yksi heistä, avuttomana erääseen kadunkulmaan pysähtyen. Minä en ymmärrä.

— En minäkään, myönsi toinen, ja kenen oikeustajuntaa tuo tuollainen tuomio lienee omiaan tyydyttämään?

— Ei minun, virkahti kolmas. Jos minä olisin ollut asianomaisten syyttäjien asemassa...

— Eikä minun, lisäsi neljäs. Jos minä olisin asianomaisten syytettyjen penkillä istunut...

Kukaan ei tähän oikeudenpäätökseen ollut tyytyväinen. Eivät syytetyt, jotka olisivat tahoneet samalla kaikesta epäluulosta vapautua, eikä yleinen syyttäjä, joka oli vaatinut heille rangaistusta harkitusta murhasta mitä raskauttavimpien olosuhteiden vallitessa.

Kaikkein vähimmän tyytyväinen oli kaupungin yleinen mielipide, sillä eihän tuon onnettoman tuomion kautta suinkaan ollut ratkennut ristiriita niiden kahden katsantokannan välillä, jotka jo kauan olivat järkyttäneet sen perustuksia: murhapuolueen ja oikeuspuolueen.

Asia meni omasta painostaan korkeimpaan oikeuteen.

Siellä — kuten luonnollista kansanvaltaisessa maassa — kiinnitettiin enemmän huomiota paikallisen lääkärin pitkään lausuntoon kuin Yli-Augurin lyhyeen ja täsmälliseen todistukseen.

Paikallisen Augurin lausunto merkitsi, että väkivaltaa todennäköisesti oli vainajan suhteen harjoitettu. Samaan suuntaan viittasi myöskin soutuveneen merkillinen asema, samoin kuin

syytettyjen epäiltävän heikko muisti sen illan ja sitä seuraavan päivän tapauksista.

Mökin eukon todistuksiin ei kylläkään suurta huomiota kiinnitetty, mutta jotakinhan sekin merkitsi syytettyjen rikolliseen vaakakuppiin.

Lueteltujen tosiasiain, virheellisen ruumiintarkastus-pöytäkirjan, senmukaisen lääkäriläusunnon, puolihullun akan puheen ja runsaan juomingin jälkeisen muistamattomuuden perustalla selitettiin sitten tuo merkillinen tapaturma — että henkilö putoaa veneestä veneen kaatumatta — siten, että syytetyt tuomittiin vankilarangaistukseen.

Toinen heistä sai vaan kaksi, toinen kahdeksan kuukautta. Katsottiin Kalle Kankaisen käsitelleen ystävänsä väkivaltaisesti kuoleman seurauksella. Pekka Rautiainen taas oli auttanut häntä pois kantamaan ja piilottamaan ruumista.

Kaupungin lakimiehet tapasivat toisensa jälleen iltakävelyllään.

— Se oli Salomonin tuomio, virkahti yksi heistä. Syytetyt ovat päässeet koko leikistä mahdollisimman vähällä ja yleinen oikeustajunta on tyydytetty.

— Luuletko todellakin? epäili toinen. Aina-

kin minun oikeustajuntani olisi vaatinut heidän täydellistä vapauttamistaan.

— Minun taas heidän langettamistaan lain ankarimpaan rangaistukseen, virkahti kolmas.

— Noiden puutteellisten todistusten perustallakin? kysyi neljäs.

— Kaikki todistukset ovat tällaisissa tapauksissa puutteellisia, kiivaili kolmas. Mutta ihmishenki on sentään ihmishenki. Ja lieneehän kaiken lainlaadinnan tarkoitus kuitenkin suojella sitä.

Vanhin ja viisain heistä, joka ei vielä ollut sanonut mitään, vihelsi nyt äkkiä omituisesti:

— Saattaa olla Salomonin tuomio, hän sanoi. Mutta minun aikanani olisi tuollaista kyllä sanottu oikeusskandaaliksi.

Tuo sana teki kaamean vaikutuksen heihin. Ja he erosivat kukin kotiinsa syvä ryppy kulmakarvojen välissä.

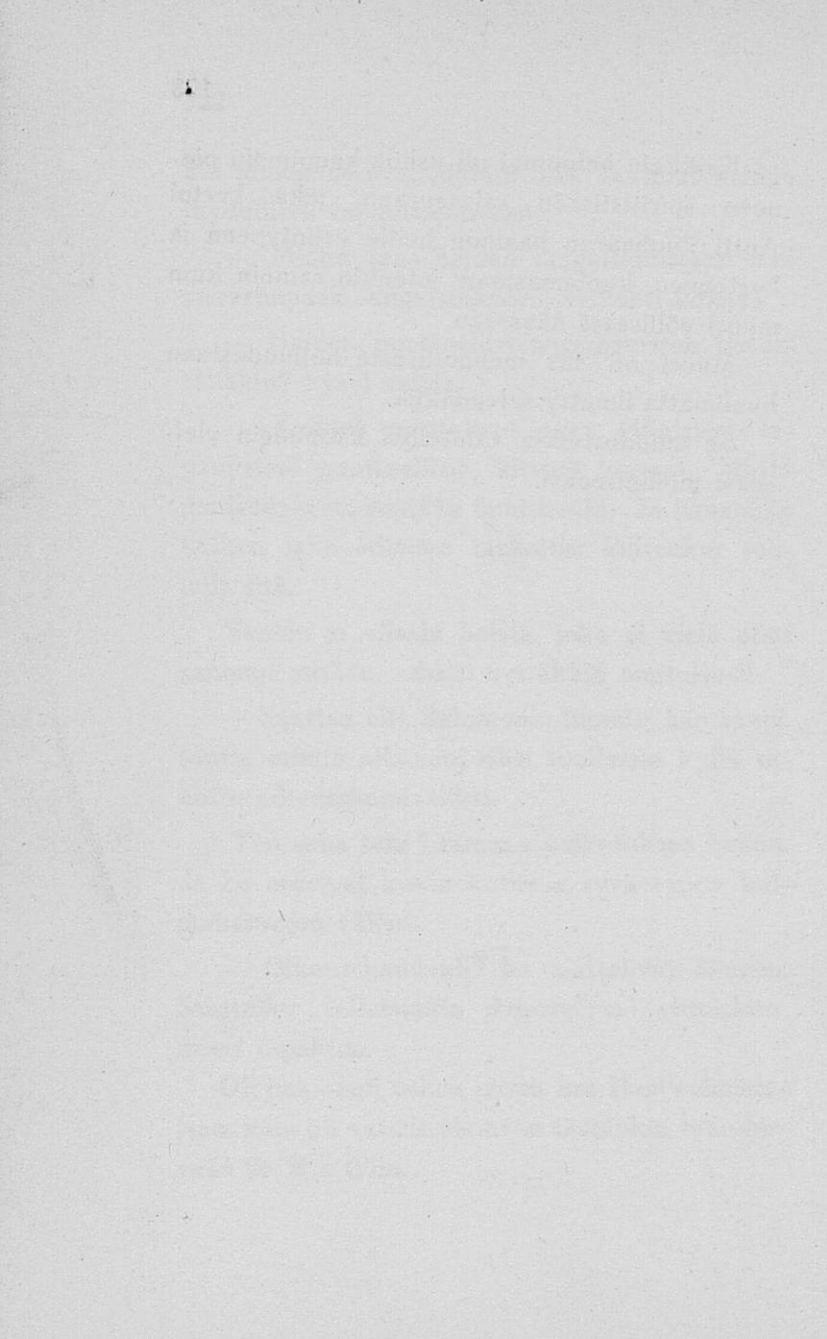
— Oikeusskandaali? he ajattelivat ääneen. Saattoiko sellaistaakin järjestetyssä yhteiskunnassa tapahtua.

Oli helpompi uskoa sitten hra Henzenhaistaan, joka oli valmis viemään tämänkin tuon hirveän 96 %:n tiliin.

Kaikkein helpompi oli uskoa kaupungin pieneen spiritistiseen salaseuraan, joka kertoi Antti Puuhaaran haamun heille esiintyneen ja kertoneen kuolemastaan jotenkin samoin kuin muori yöllisessä näyssään.

Muori oli siis mahdollisesta hulluudestaan huolimatta ilmetty selvänäkijä.

Se muodostuikin vähitellen kaupungin yleiseksi mielipiteeksi.

HINTA Smk. 20:—
